

Reasons and Correlates of the Intention to Remain Childless in the City of Hamadan, Iran

Hatam Hosseini *, Amir Erfani **, Shakiba Jahangiri***

* Associate Professor of Demography, Department of Social Sciences, Faculty of Economic and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran and Adjunct Professor, Department of Sociology, Faculty of Arts & Science, Nipissing University, Canada.

✉ h-hosseini@basu.ac.ir

** Professor of Demography and Sociology, Department of Sociology, Faculty of Arts & Science, Nipissing University, Canada, and Adjunct Professor, Department of Social Sciences, Bu-Ali Sina University (Corresponding Author).

✉ amire@nipissingu.ca

*** Master's Graduated Student in Demography, Department of Social Sciences, Faculty of Economic and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

✉ jahangirishakiba@gmail.com

Abstract

Planning to deal with continued below-replacement fertility rates in Iran requires understanding of fertility intentions. This research investigates factors and reasons related to the childlessness intentions using data from the 2018 Hamedan Fertility and Marriage Survey (n = 2,002). According to the findings, 3.7% of the total sample intended to remain childless. Among these women, approximately 77% cited "concerns about the future of children" and "economic constrains" as the main reasons for not wanting children. The results of multivariate logistic regression analyses showed that a negative attitude towards the consequences of childbearing, dissatisfaction of the gender division of housework, women's post-secondary education and employment were related to a higher likelihood of intending to be childless. Specially, after controlling for other variables, women with a negative attitude towards childbearing were 3.4 times more likely to intend to be childless compared to those with a positive attitude. Women who were dissatisfied with the gender division of housework also were 2.3 times more likely to intend to remain childless than those who were satisfied. The results suggest that the childbearing intention, as an immediate factor influencing fertility behavior, is affected by attitudes toward the consequences of childbearing and women's satisfaction with their spouse's participation in housework. Therefore, any population policies aiming at increasing fertility in Iran need to pay attention to resolve conflicts between women's childbearing, employment and education.

Keywords: Below-Replacement Fertility, Childbearing Intention, Childlessness Intention, Fertility, Population Policy, Iran, Hamadan.

Citation: Hosseini, H., Erfani, A., & Jahangiri, Sh. (2024). Reasons and Correlates of the Intention to Remain Childless in the City of Hamadan, Iran. *Iranian Population Studies Journal*, 8(1), 75-111.

<https://doi.org/10.22034/jips.2024.433402.1208>

https://jips.nipr.ac.ir/article_191922.html?lang=en

E-ISSN: 2717-3208 / © National Institute for Population Research, Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Introduction

Nowadays, the childless family has become an acceptable form of living (Uecker et al. 2022; Rybińska, 2021: 669-670; Albertini and Brini, 2021: 139). Childbearing patterns have also changed in Iran over the past decades (Erfani, 2019; Erfani and McQuillan, 2008; Erfani, 2014), such that since the late 1990s, fertility has been continuously below-replacement levels (Fathi, 2020). Fertility intention has been recognized as a key determinant of sub-replacement fertility rates (Van de Kaa, 2011), and a suitable predictor for future fertility (Miettinen, Basten, and Rotkirch, 2011). This study aims to investigate the reasons and correlates of the intention to remain childless among young married women.

Method and Data

This study utilized data from the 2018 Hamedan Marriage and Fertility Survey, conducted in a representative sample of 2,002 married women aged 15-35, residing in the city of Hamedan in the western Iran (Erfani and Hosseini, 2018). Out of the total sample, 459 women reported childlessness at the time of the survey and are the focus of this study.

The dependent variable in this study was the intention to remain childless, which was measured by two survey questions: one regarding the respondents' intention to have children and the other about the number of their living children. Childless respondents were asked if they planned to have children in the future, with "No" or "Yes" responses, where "No" indicated the intention to remain childless. A pregnancy at the time of the interview was counted as having one child. The main independent variables were attitudes toward the consequences of childbearing, satisfaction with the gender division of housework, and attitudes toward egalitarian household gender roles. Control variables included education (for both spouses), employment status, monthly household income, residential district, religiosity, and age. The study employed univariate, bivariate, and multivariate data analyses.

Findings

Of the total sample, 23% (459 individuals) had no living children. Among these, 16.1% (74 individuals) who were mostly aged 25-34, expressed the intention to remain childless permanently, constituting 3.7% of the total sample (2,002 individuals). Negative attitudes toward the consequences of having children and lower satisfaction with the gender division of housework were significantly

associated with the intention to remain childless. Childless women with some postsecondary education were 2.3 times more likely to express an intention to remain childless compared to those with a high-school diploma or lower. Similarly, employed versus unemployed women were 1.8 times more likely to intend to be childless. The main reasons reported for remaining childless included concerns about children's future (27%), financial constraints (23%), marital conflict (15.4%), men's reluctance to have children (11.5%), and the potential disruption of women's work and career plans (11.5%).

Multivariate results indicated that attitudes toward the consequences of childbearing and satisfaction with the gender division of housework were significantly related to the likelihood of intending to remain childless. Specifically, compared to individuals with positive attitudes, women with neutral and negative attitudes toward the consequences of childbearing were 2.9 and 4.5 times more likely, respectively, to intend to remain childless. Furthermore, women who were dissatisfied with the gender division of housework, rather than satisfied, were 98.3% more likely to intend to remain childless.

After incorporating control variables into the multivariate model, the explained variance of intention to remain childless increased by 60%, rising from 10% to 16%. However, the relative effect of attitudes toward the consequences of childbearing slightly decreased, whereas the relative effect of satisfaction with the gender division of housework increased.

Conclusion and Discussion

Women with negative attitudes toward childbearing and those discontent with the gender division of housework were more likely to intend to remain childless, even after adjusting for their background characteristics. The influence of ideational factors, including individual attitudes and social norms, on the decision to have children has been confirmed in previous studies (Erfani, 2017; Albertini and Brini, 2021; Araban et al. 2020).

This study also found that women who expressed dissatisfaction with the gender division of housework were 2.3 times more likely to intend not to have children compared to their satisfied counterparts. This finding aligns with the results drawn by Neyer, Lappegard, and Vignoli (2013). Individual characteristics such as women's education and employment, play a significant role in the

formation of attitudes related to childbearing and the intention to be childless through the expansion of individualism. Previous researches (Arban et al. 2020; Chaboki, Seyedan, and Saati Masumi, 2019; Erfani, Jahanbakhsh, and Kalantari, 2020; Weeks, 2016; Mahmoudian and Rezaei, 2012) also confirmed this conclusion.

This study indicates that attitude toward egalitarian gender roles does not notably impact fertility intentions. This finding is in line with the results of a study conducted in Finland (Miettinen, Basten, and Rotkirch, 2011). It appears that this association is significantly shaped by the specific conditions of the labor market of Hamedancity, where approximately 86% of the women in the survey were unemployed. In a risky and economically unstable society marked by the dominance of the male breadwinner model, the full-time employment of the family's father emerges as the primary condition for both spouses to assume parental roles. Therefore, the relationship between the attitude toward egalitarian gender roles and the intention to have no children is likely influenced by the economic and social contexts of the society rather than the women's ideals. Concerns about children's future, inability to afford children, marital conflict, men's unwillingness to have children and the interference of having children with women's work and career plans were respectively the main reasons given by the women for not wanting to have children. This finding is consistent with the results obtained in other studies (Erfani & Shojaei 2019; Modiri & Ghazi Tabatabaie 2019; Erfani 2017; Bagi, Sadeghi & Hatami 2022; Erfani & Shojaei 2016). Given the ethnic diversity of population in Iran, future research on understanding the ethnic variation in fertility intention can inform the new Iran's pro-natalist population policies.

References

- Abbasi, M. B., Toodeh Fallah, M., Khatibi, A., & Safakish, M. (2018). A look at the age structure and participation status in the labor market of men and women subject to marriage and divorce. *Population Journal*, 105-106, 57-76. [in Persian], <https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/number/128756>.
- Ajzen, I. (1991). The Theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0749-5978(91)90020-T).
- Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(4), 665-83. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2002.tb00236.x>.
- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality, and Behavior*, (2nd eds), Open University Press, Maidenhead, UK.

- Albertini, M., & Brini, E. (2021). I've changed my mind. The intentions to be childless, their stability and realization. *European Societies*, 23(1), 119-160. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1764997>.
- Anbari, M., & Fekri, M. (2021). Investigating the effects of modernization on the division pattern of gender roles in rural areas (study of rural areas of Amlash city). *Women's Studies*, 12(38), 163-193. [In Persian], <https://doi.org/10.30465/ws.2021.23637.2586>.
- Anderson, T; and Hans-Peter, K. (2015). Low fertility, socioeconomic development, and gender equity. *Population and Development Review*, 41(3), 381-407. <https://www.jstor.org/stable/24638655>.
- Araban, M., Karimy, M., Armoon, B., & Zamani-Alavijeh, F. (2020). Factors related to childbearing intentions among women: a cross-sectional study in health centers, Saveh, Iran. *Journal of the Egyptian Public Health Association*, 95, 6. <https://doi.org/10.1186/s42506-020-0035-4>.
- Bagi, M. (2021). Childlessness and one-child intentions among recently married couples in Iran. *Payesh*, 21(1), 69-79. [In Persian], <http://dx.doi.org/10.52547/payesh.21.1.69>.
- Bagi, M., Sadeghi, R., & Hatami, A. (2022). Fertility intentions in Iran: Determinants and limitations. *Quarterly of Strategic Studies of Culture*, 1(4), 59-79. [In Persian], <https://doi.org/10.22083/scsj.2022.149113>.
- Biryukova, S. S., & Alla, O. (2015). Prevalence and determinants of childlessness in Russia and Moscow. *Genus*, 71(1), 1-22. <https://www.jstor.org/stable/genus.71.1.1>.
- Brini, E. (2020). Childlessness and low fertility in context: evidence from a multilevel analysis on 20 European countries. *Genus*, 76(6), 1-38. <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00074-7>.
- Bueno, X., & Brinton, M. C (2019). Gender egalitarianism, perceived economic insecurity, and fertility intentions in Spain: A qualitative analysis. *Population Studies*, 73(2), 247-260. <https://doi.org/10.1080/00324728.2019.1604979>.
- Caplescu, R. (2014). Using the theory of planned behaviour to study fertility intentions in Romania. *Procedia Economics and Finance*, 10, 125-133. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00285-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00285-8).
- Chaboki, O., Seyedan, F., & Saati Masumi, T. (2019). Cultural values and tendency towards childbearing among 15-49-year-old women in Hamadan. *The Bi-Quarterly Journal of Gender and Family Studies*, 6(1), 106-127. [In Persian], https://www.jgfs.ir/article_85250.html?lang=en.
- Chudnovskaya, M., & Peter, U. (2021). Understanding the sex inequality in childlessness: an approach using Swedish register data, *Journal of Biosocial Science*, 1-17. <https://doi.org/10.1017/S0021932021000638>.
- Dorahaki, A., & Nobakht, R. (2020). The influence of gender equality within the family on fertility intention of women in urban areas of Bushehr province. *Woman in Development and Politics*, 18(1), 151-172. [In Persian], <https://doi.org/10.22059/jwdp.2020.294291.1007761>.
- Erfani, A. (2017). Low fertility intention in Tehran, Iran: The role of attitudes, norms and perceived behavioural control. *Journal of Biosocial Science*, 49 (3), 292-308. <https://doi.org/10.1017/S0021932016000109>.
- Erfani, A. (2019). Iran's second demographic transition and below-replacement fertility: implications for population policies. *Istanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 475-478. <https://doi.org/10.26650/SJ.2019.39.2.0102>.
- Erfani, A., & Jahanbakhsh, R. (2022). Do spousal intimate relationships affect fertility intentions and preferences? *Journal of Family Issues*, 43(4), 1117-1135. <https://doi.org/10.1177/0192513X211016041>.

- Erfani, A.; & McQuillan, K. (2008). Rapid fertility decline in Iran: analysis of intermediate variable. *Journal of Biosocial Science*, 40, 459–478. <https://doi.org/10.1017/S002193200700243X>.
- Erfani, A., & Roderic, B. (2006). Familial orientations and the rationales for childbearing behaviour. *Canadian Studies in Population*, 33.1, 49-67. <https://doi.org/10.25336/P63K8T>.
- Erfani, A. (2014). Fertility in Tehran city and Iran: rates, trends and differentials. *Population Studies*, 1(1), 87-107. [in Persian], https://jips.nipr.ac.ir/article_89150.html?lang=en.
- Erfani, A., & Hosseini, H. (2019). Detailed report of marriage and fertility survey in Hamedan 2017. Funded jointly by Nipissing University (Canada) and Bu-Ali Sina University (Iran).
- Erfani, A., & Shojaei, J. (2019). Reasons for intending to have no children in Tehran, Iran. *Salamat Ijtimai (Community Health)*, 6(2), 116-129. <http://doi.org/10.22037/ch.v6i2.22583>.
- Erfani, A., & Shojaei, J. (2016). Proximate determinants of fertility intentions in Tehran, Iran. *Journal of Population Association of Iran*, 10(20), 163-185. [in Persian], https://www.jpaiassoc.ir/article_28036_en.html.
- Erfani, A., Jahanbakhsh, R., & Kalantari, A.H. (2020). Individualism and fertility intentions. *Journal of Population Association of Iran*, 15(29):239-264. [in Persian], <https://doi.org/10.22034/jpai.2020.243925>.
- Fathi, E. (2021). Fertility in Iran from 2017 to 2020. Tehran: Statistical Center of Iran.
- Fathi, E. (2020). A look at the past, present and future of Iran's population. Statistical Research and Training Center, Tehran: Statistical Center of Iran.
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegård, T. (2015). The gender revolution: A framework for understanding changing family and demographic behavior. *Population and Development Review*, 41(2), 207–239. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x>.
- Hamidifar, M., Kanani, M.A., & Ebadollahi Chanzanaq, H. (2017). Voluntary childless' sight on childbearing: A study in Rasht. *Sociological Cultural Studies*, 8(3), 25-50. [In Persian], https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_2896.html.
- Hochschild, A., & Machung, A. (2012). *The second shift: working families and the revolution at home*. Penguin Books.
- Hosseini, H. (2013). *Socioeconomic Demography and Family Planning*. Fifth Publication. Hamedan, Iran, Bu-Ali Sina University Press.
- Hosseini, H., & Bagi, B. (2013). Culture and childbearing: study of fertility desires of Kurdish women in city of Mahabad. *Journal of Women's Strategic Studies*, 15(58), 121-161. [In Persian], https://www.jwss.ir/article_12219.html?lang=en
- Hoseini, S.H., & Ahmadi, S. (2013). The relation between Family capital and gender discrimination; An investigation. *Sociological Cultural Studies*, 4(3), 25-54. [In Persian], https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_1117.html?lang=en.
- Hosseini, H., Askari Nodoushan, A., & Moradi, N. (2016). A comparative study of childbearing desires of Shiia and Sunni's Kurdish women in rural areas Kamyaran. *Journal of Women and Family Studies*, 4(1), 63-84. [In Persian], <https://doi.org/10.22051/jwfs.2016.2340>.
- Hosseini, H., Pakseresht, S., Rezaei, M., & Mehreganfar, M. (2014). Qualitative analysis of childbearing action of Arab spouses in the city of Ahwaz. *Journal of the Population Association of Iran*, 9(17), 139-166. [In Persian], <https://dori.net/dor/20.1001.1.1735000.1393.9.17.5.1>.
- Kavas, S. (2019). The gendered division of housework and fertility intention in Turkey. *Genus*, 75, 21, 1-25. <https://doi.org/10.1186/s41118-019-0068-8>.
- Kaveh Firouz, Z., Abbasi-Shavazi, M.J., Serajzadeh, S.H., & Ramazi, N. (2021). The relationship between religiosity and family values with fertility desires and intention among married women

- in Tehran. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 10(2), 587-623. [in Persian], <https://doi.org/10.22059/jisr.2020.302336.1064>.
- Leocádio, V.A., Verona, A.P., & De Miranda-Ribeiro, A. (2022). Contributions of sociodemographic changes to the increase in permanent childlessness in Brazil: a cohort decomposition analysis. *Population Research and Policy Review*, 41, 1951-1973. <https://doi.org/10.1007/s11113-022-09725-3>.
- Mageswari, S., Rajan, H. M., Balusamy, M., Elavarasu, G., Vijayaprabha, R., Ramachandran, V., John Britto, J., & Yuvaraj, J. (2021). Childlessness among Muthuvan Tribes of Tamil Nadu, India: an exploratory study. *Indian J Community Med*, 46(1), 141-144. https://doi.org/10.4103/ijcm.ijcm_437_20.
- Mahmoudi, M.J., & Sadeghi, H.S. (2014). The effect of the value of children on the tendency to have another child in Tehran. *Population Journal*, 87 & 88, 1-20. [in Persian], <https://www.magiran.com/volume/108502>.
- Mahmoudian, H., & Rezaei, M. (2012). Women and low childbearing action: The case study of Kurdish women. *Women Strategic Studies*, 14(55), 173-225. [in Persian], https://www.jwss.ir/article_12310.html.
- McDonald, P. (2000). Gender equity, social institutions and the future of fertility. *Journal of Population Research*, 17(1), 1-15. <https://www.jstor.org/stable/41110686>.
- Miettinen, A., Basten, S., & Rotkirch, A. (2011). Gender equality and fertility intentions revisited: Evidence from Finland. *Demographic Research*, 24, 469-496. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2011.24.20>.
- Modiri, F., & Ghazi Tabatabaie, M. (2019). A study on the effects of the quality of marital life on the childbearing intention. *Biquarterly Journal of Sociology of Social Institutions*, 5(12), 73-94. [in Persian], <https://doi.org/10.22080/ssi.1970.2133>.
- Neyer, G., Lappegard, T., & Vignoli, D. (2013). Gender equality and fertility: Which equality matters? *European Journal of Population*, 29(3), 245-272. <https://doi.org/10.1007/s10680-013-9292-7>.
- Piltan, F., & Rahmanian, M. (2015). Sociological study of factors affecting childbearing desire of married women and men (Case study: women and men aged 25 to 45 in Jahrom District). *Journal of Iranian Social Development Studies*, 7(2), 121-134. [In Persian], https://journals.srbiau.ac.ir/article_8173.html?lang=en.
- Qavidel, S. (2019). Women's economic participation and macroeconomic indicators. Deputy of entrepreneurship and employment (development Policy and Development Office), Ministry of Cooperatives, Labor and Social Welfare, Tehran, Iran. [in Persian], https://iran.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/women_participation-v.06-final.pdf.
- Qodrati, H., Bustani, D., Qodrati, A., & Kalali, S.A. (2013). Study of the relationship between gender equality in the family and women's fertility, a case study: married women aged 20-40 in Sabzevar city. *Arid Regions Geographic Studies*, 4(11), 75-91. [in Persian], https://jargs.hsu.ac.ir/article_161326.html?lang=en.
- Rybińska, A. (2021). Trends in intentions to remain childless in the United States. *Population Research and Policy Review*, 40, 661-672. <https://doi.org/10.1007/s11113-020-09604-9>.
- Tavousi, M., Haerimehrizi, A., Sadighi, J., Motlagh, M.E., Eslami, M., Naghizadeh, F., et al. (2017). Fertility desire among Iranians: A nationwide study. *Payesh*, 16(4), 401-410. [In Persian], <http://payeshjournal.ir/article-1-89-fa.html>.

- Uecker, J.E., Rebecca, B., Burtt, J.J., Hannah, R.E., & Amanda D.H. (2022). Religion and attitudes toward childlessness in the United States. *Journal of Family Issues*, 43(1),186-214. <https://doi.org/10.1177/0192513X21994148>.
- United Nations (2020). World Fertility and Family Planning 2020 Highlights, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York.
- Van de Kaa, D.J. (2001). Postmodern fertility preference: from changing value orientation to new behavior. *Population and Development Review*, 27, 290-331. <https://www.jstor.org/stable/3115262>.
- Weeks, J.R. (2016). *Population: An Introduction to Concepts and Issues*. Translated into Persian by Mirzaei, E. Tehran: Institute of comprehensive and specialized population studies and management.
- Williamson, Linzi E.A., and Karen L, L. (2015). Young women's intentions to delay childbearing: a test of the theory of planned behaviour. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 33(2), 205-213. <https://doi.org/10.1080/02646838.2015.1008439>.

دلایل و عوامل قصد بی‌فرزندی در شهر همدان

حاتم حسینی ^{ID}، امیر عرفانی ^{ID}، شکبیا جهانگیری ^{ID}

* دانشیار جمعیت‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران؛ استاد وابسته گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم و هنر، دانشگاه نیپسینگ، کانادا. ✉ hosseini@basu.ac.ir

** استاد جمعیت‌شناسی و جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم و هنر، دانشگاه نیپسینگ، کانادا؛ استاد وابسته گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران (نویسنده مسئول). ✉ amire@nipissingu.ca

** دانش‌آموخته جمعیت‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. ✉ jahangirishakiba@gmail.com

چکیده: مقابله با باروری پایین نیازمند شناخت قصد فرزندآوری است. این پژوهش عوامل و دلایل مرتبط با قصد بی‌فرزندی را با استفاده از داده‌های پیمایش باروری و ازدواج سال ۱۳۹۷ شهر همدان (۲۰۰۲ زن ۱۵-۳۵ ساله همسر دار ساکن در خانوارهای معمولی $n=$ بررسی می‌کند. بر اساس یافته‌ها، ۳/۷ درصد از کل نمونه قصد بی‌فرزندی داشته‌اند. در میان آنها حدود ۷۷ درصد به ترتیب نگرانی از آینده فرزندان و مشکلات اقتصادی را دلیل اصلی نخواستن بچه عنوان کردند. نتایج تحلیل چندمتغیره رگرسیون لاجستیک نشان داد که نگرش منفی به پیامدهای فرزندآوری، عدم رضایت در تقسیم جنسیتی کار خانه، تحصیلات بالاتر از دیپلم و اشتغال به کار زنان، با احتمال بیشتر قصد بی‌فرزندی رابطه دارد؛ به طوری که پس از کنترل سایر متغیرها، زنان دارای نگرش منفی به فرزندآوری، ۳/۴ برابر زنان دارای نگرش مثبت احتمال قصد بی‌فرزندی داشتند. زنان ناراضی از تقسیم کار خانه نیز، ۲/۳ برابر زنان راضی احتمال قصد بی‌فرزندی داشتند. یافته‌ها نشان داد که قصد فرزندآوری، به عنوان عامل بلافصل رفتار باروری، متأثر از نگرش به پیامدهای فرزندآوری و رضایتمندی زنان از میزان مشارکت همسران در کارهای خانه است. بنابراین، سیاست‌گذاری جمعیتی در جهت افزایش باروری در ایران، نیازمند توجه به رفع هرگونه تعارض بین فرزندآوری، اشتغال و تحصیلات زنان است.

کلیدواژه‌ها: باروری زیر سطح جایگزینی، قصد فرزندآوری، قصد بی‌فرزندی، باروری، سیاست‌گذاری جمعیتی، ایران، همدان.

شیوه ارجاع‌دهی به این مقاله: حسینی، حاتم، عرفانی، امیر، و جهانگیری، شکبیا (۱۴۰۳). دلایل و عوامل قصد بی‌فرزندی در شهر همدان. *دوفصلنامه مطالعات جمعیتی*، ۸(۱)، ۷۵-۱۱۱.

<https://doi.org/10.22034/jips.2024.433402.1208> https://jips.nipr.ac.ir/article_191922.html?lang=en

E-ISSN: 2717-3208 / © National Institute for Population Research, Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

هرچند باروری در برخی مناطق دنیا همچنان در سطح بالایی است، اما در کشورهای توسعه یافته و برخی از کشورهای در حال توسعه به شدت کاهش یافته و به زیر سطح جایگزینی رسیده است (United Nations, 2002). این تغییرات همزمان با تحولاتی است که در جریان نوسازی و توسعه اقتصادی-اجتماعی در تقسیم نقش‌های جنسیتی در جامعه غرب صورت گرفت. در گذر زمان، از اعتبار نقش‌هایی که در آن مرد در حکم نان‌آور خانه و صاحب قدرت بود و زن نقش خانه‌دار، بچه‌دار، شوهردار و فرودست در خانه را داشت کاسته شد. در جریان این دگرگونی‌ها، آگاهی زنان نسبت به حقوق فردی و اجتماعی‌شان افزایش یافت (عنبری و فکری، ۱۴۰۰: ۱۶۴). به تبع این تغییرات، نگرش زنان نسبت به نقش‌های جنسیتی و تقسیم جنسیتی کار تغییر کرد.

انقلاب فناوری به این تغییرات سرعت داد و موجب شد دگرگونی‌هایی اساسی در ساختارهای جامعه و تغییر و تضعیف نظام هنجاری و ارزشی آن از ارزش‌های جامعه‌محور به ارزش‌های فردمحور صورت بگیرد. در نتیجه، الگوی فرزندآوری تغییر کرد. بی‌فرزندگی قطعی، تک‌فرزندگی و باروری زیر سطح جایگزینی از جلوه‌های تغییر در الگوی فرزندآوری هستند (حسینی، ۱۳۹۲: ۲۱۸-۲۲۲). در طول زمان، پذیرش بی‌فرزندگی بیشتر شده و الگوی خانواده بدون فرزند به عنوان یک شکل قابل قبول زندگی، بیشتر از پیش در حال گسترش است (Uecker et al, 2022). قصد بی‌فرزندگی^۱ در میان زنان و مردان ایالات متحده به طور فزاینده‌ای در حال افزایش است (Rybińska, 2021: 669-670). در بیشتر جوامع اروپایی بی‌فرزندگی در طول دهه‌های گذشته همواره افزایش یافته و در برخی کشورها حدود ۳۰ درصد یا بیشتر گزارش شده است (Albertini & Brini, 2021: 139).

جامعه ایران نیز از این تغییرات مصون نمانده است. «واکنش به نقش‌های سنتی زن و مرد در ایران به اواخر قرن نوزدهم و دوران انقلاب مشروطه برمی‌گردد. با ورود جامعه ایران به دوران مدرن و آغاز فرآیند نوسازی، نه تنها عینیت، بلکه ذهنیت افراد نیز دگرگون شد. نگرش افراد به توزیع نقش‌ها در مقیاس گسترده‌ای تحول پیدا کرد. زنان و مردان انتظارات و نقش‌های جدیدی را برای خود لحاظ

1. Childlessness Intention

کردند. در نتیجه، تفکری که برابری میان افراد جامعه را طبیعی می‌دانست گسترش یافت» (عنبری و فکری، ۱۴۰۰: ۱۶۵). اشاعه این تفکر در سال‌های بعد از انقلاب اسلامی، تحت تأثیر افزایش سواد و تحصیلات زنان و دسترسی همگانی به رسانه‌های ارتباط جمعی، با سرعت بیشتری صورت گرفت. با این وجود، تحت تأثیر زمینه‌های متنوع قومی و فرهنگی جامعه ایران، مناطق مختلف با پیشامدگی‌های متفاوت در معرض این تحولات قرار گرفتند. زنان با یک تعارض آشکار در زندگی‌شان روبه‌رو شدند. جایگاه آنها در ذهنیت جامعه بهبود و ارتقاء یافت، اما عمق تغییراتی که به صورت عینی و واقعی در موقعیت آنها پدید آمد بسیار کمتر است (حسینی و احمدی، ۱۳۹۲: ۲۷). در چنین موقعیتی انتظار می‌رود ارزش‌ها و نگرش‌های مرتبط با فرزندآوری در جهت فرزندآوری کمتر یا بی‌فرزندگی شکل بگیرد. تغییر الگوی فرزندآوری در طول چند دهه گذشته (Erfani and McQuillan, 2019; Erfani, 2008 و عرفانی، ۱۳۹۲) می‌تواند واکنش و پاسخ منطقی زنان به این تغییرات بوده باشد.

از اواخر دهه ۱۳۷۰ خورشیدی، باروری در ایران پیوسته زیر سطح جایگزینی بوده است. استان همدان نیز همسو با روندهای ملی تغییر در الگوی فرزندآوری، در دوره ۱۳۷۶-۱۳۹۹ پیوسته باروری زیر سطح جایگزینی را تجربه کرده است (فتحی، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰). وان دی کاکا (۲۰۰۱) قصد فرزندآوری را یکی از عوامل مؤثر بر کاهش باروری به زیر سطح جایگزینی می‌داند. اگرچه قصد فرزندآوری به‌طور مستقیم باروری را تحت تأثیر قرار می‌دهد، اما خود نیز از عوامل بسیار دیگری تأثیر می‌پذیرد. شناخت این عوامل و تبیین سازوکار تأثیر آنها بر قصد فرزندآوری و بی‌فرزندگی کمک مؤثری در دستیابی به هدف افزایش باروری تا سطح جایگزینی، دست‌کم در مقیاس استانی و محلی، خواهد نمود.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی همدان جایگاه ویژه‌ای به این استان در سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های مرتبط با جمعیت، به‌ویژه فرزندآوری، بخشیده است. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، اگرچه میزان رشد سالانه جمعیت ایران مثبت (۱/۲۴ درصد) بوده

ولی استان همدان با میزان رشد منفی ۰/۲۳ درصد، در کنار خراسان شمالی با میزان رشد منفی ۰/۱۱ درصد، اولین استانهای ایران هستند که حجم جمعیتشان در حال کاهش است. با توجه به میزانهای پایین مرگومیر، نقش باروری و مهاجرت در تجربه رشد منفی جمعیت تعیین کننده تر است. کاهش باروری به پایین تر از سطح جایگزینی و تداوم آن در دوره ۱۳۷۶-۱۳۹۹ می تواند نشانه کاهش قصد فرزندآوری و گسترش تدریجی قصد بی فرزندگی در جامعه باشد، هر چند اطلاع دقیقی در این زمینه وجود ندارد. قصد فرزندآوری پیش بینی کننده خوبی برای باروری آینده است (Miettinen, Basten, & Rotkirch, 2011: 476). هدف این مقاله، آگاهی از قصد بی فرزندگی، دلایل و همبسته های آن در میان زنان ۱۵-۳۵ ساله همسر دار شهر همدان است. انتخاب این گروه از زنان به سبب آن است که سطوح آینده باروری تا حدود زیادی تحت تأثیر قصد فرزندآوری و رفتار باروری آنها است (Erfani, 2017؛ عرفانی و حسینی ۱۳۹۸). هدف های این پژوهش شامل بررسی شیوع و الگوی سنی قصد بی فرزندگی و عوامل و دلایل مرتبط با آن در شهر همدان است.

پیشینه تحقیق

قصد فرزندآوری زوجها، به ویژه زنان، موضوع پژوهش های متعددی در ایران و خارج از ایران بوده است، اگرچه تحقیق درباره قصد بی فرزندگی محدودتر است. ادبیات تجربی در زمینه این پدیده در کشورهای توسعه یافته غنی تر از کشورهای در حال توسعه و به مراتب بیشتر از مواردی است که در اینجا به آنها اشاره می شود.

برینی^۱ (۲۰۲۰) نشان داد که تعیین کننده های سطوح خرد و کلان بی فرزندگی متفاوت از عوامل مرتبط با باروری پایین است. این یافته اهمیت بررسی بی فرزندگی را به عنوان یک پدیده نوظهور برجسته و تعیین کننده های آن را از تعیین کننده های باروری پایین متمایز می کند. عدالت جنسیتی^۲ و برابری جنسیتی^۳ در انجام کارهای منزل یکی عوامل مرتبط در این زمینه است که در پژوهش های مختلف (McDonald, 2000؛ Kavas, 2019؛ دراهکی و نوبخت، ۱۳۹۹؛ قدرتی و همکاران، ۱۳۹۲)

1. Brini
2. Gender Equity
3. Gender Equality

مورد توجه قرار گرفته است. چودناسکایا و ودا^۱ (۲۰۲۱) از شکاف‌های جنسی در قصد بی‌فرزندگی^۲ سخن می‌گویند. به باور آنها مردان بیشتر از زنان احتمال دارد که قصد بی‌فرزندگی داشته باشند. میجسواری^۳ و همکارانش (۲۰۲۱) نشان دادند که بیش از ۳۰ درصد زوج‌های قبیله‌ی موتووان^۴ در ایالت تامیل نادو^۵ در هند بدون فرزند هستند. آنها دلیل اصلی نهفته در پس این کنش فرزندآوری را اعمال فرهنگی رایج در این قبیله مانند محدودیت‌های جدی در انجام کار تولیدی و مراقبت از خانواده توسط زنان در دوره قاعدگی می‌دانند. در نتیجه، به فکر مصرف منظم قرص‌های خوراکی پیشگیری از حاملگی می‌افتند و تمایل‌شان به فرزندآوری کاهش می‌یابد. لیوکادیو^۶ و همکاران (۲۰۲۲) از افزایش ۴۰ درصدی بی‌فرزندگی قطعی^۷ در میان زنان متعلق به متولدین هم‌دوره ۱۹۴۵-۱۹۴۱ تا ۱۹۷۰-۱۹۶۶ سخن می‌گویند. آنها این پدیده را در ارتباط با ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی و انتخاب‌های زنان می‌دانند. بریوکووا و اولگوناتیندیک^۸ (۲۰۱۵) نشان دادند زنانی که قصد بی‌فرزندگی دارند در مسکو بیشتر از سایر مناطق روسیه است. به باور عرفانی و بوجت^۹ (۲۰۰۶) آینده فرزندآوری تاحدود زیادی به افرادی بستگی دارد که جهت‌گیری‌های مدرن خانوادگی دارند. این گروه از افراد تنوع خانواده را بیشتر می‌پذیرند و این می‌تواند فرزندآوری را تضعیف کند. نتیجه‌ی مشابهی توسط کاوه‌فیروز و همکارانش (۱۴۰۰) به دست آمد.

بگی، صادقی و حاتمی (۱۴۰۰) می‌گویند حدود ۳۰ درصد افراد بدون فرزند در ایران قصد بی‌فرزندگی دارند. در پژوهش دیگری (بگی، ۱۴۰۰) قصد بی‌فرزندگی در میان زوج‌های تازه ازدواج کرده در مراکز استان‌های کشور ۲/۱ درصد گزارش شد. عرفانی و شجاعی (۱۳۹۸) قصد

1. Chudnovskaya and Ueda
2. Sex Gap in Childlessness (SGC)
3. Mageswari
4. Muthuvan Tribes
5. Tamil Nadu
6. Leocádio
7. Permanent childlessness
8. Biryukova & Olegovnatyndik
9. Beaujot

بی‌فرزندگی در میان زنان بدون فرزند شهر تهران را ۹/۳ درصد بیان کرده‌اند. در بررسی کاوه‌فیروز و همکارانش (۱۴۰۰) این نسبت ۳۰ درصد گزارش شده است. حسینی و همکارانش (۱۳۹۵) نشان دادند که در کامیاران قصد بی‌فرزندگی در میان زنان بدون فرزند کورد اهل سنت (۱۴ درصد) بیشتر از درصد متناظر در میان زنان کورد اهل تشیع (۱۲/۸ درصد) است. در بررسی دیگری (حسینی و همکاران، ۱۳۹۵) فرزندآوری یک کنش محدودکننده - امنیتی تلقی شد. زوجها ورود بچه به زندگی را مساوی با بسیاری از هزینه‌های اقتصادی، روانی و عاطفی می‌دانند که خود را بر زندگی آنها تحمیل می‌کند. درصد بالای قصد بی‌فرزندگی گزارش شده در این مطالعات به‌خاطر محاسبه درصدها در بین زنان بدون فرزند است. چنانچه کل زنان متأهل مبنای محاسبه قرار گیرد، انتظار می‌رود که شیوع قصد بی‌فرزندگی برای جامعه ایران و زیرجمعیت‌های آن پایین‌تر از رقم‌های گزارش شده در بین زنان بدون فرزند باشد.

در تبیین قصد بی‌فرزندگی زنان دلایل گوناگونی عنوان شده است. بگی، صادقی و حاتمی (۱۴۰۰) نشان دادند که مردم ایران به‌دلیل نگرانی از آینده فرزندان، شرایط کاری و هزینه فرصت، روابط بین همسران و مشکلات سلامتی و جسمانی قصد بی‌فرزندگی یا عدم تمایل به داشتن فرزند دیگر دارند. هزینه‌های اقتصادی فرزندان و عدم علاقه به فرزند دو دلیل عمده قصد بی‌فرزندگی در بررسی بگی (۱۴۰۰) عنوان شده است. عرفانی و شجاعی (۱۳۹۸) نشان دادند که بعد از مشکلات اقتصادی، نگرانی از آینده فرزندان و تداخل فرزندآوری با علایق، تفریحات و برنامه‌های کاری و تحصیلی فرد دو دلیل مهم اجتماعی و فرهنگی برای نخواستن فرزند است. کاوه‌فیروز و همکارانش (۱۴۰۰) نیز افزایش ارزش‌های مدرن خانوادگی را باعث کاهش قصد فرزندآوری زنان می‌دانند. مدیری و قاضی طباطبایی (۱۳۹۷) کیفیت زندگی زناشویی را عامل مهمی در خروج از وضعیت بی‌فرزندگی می‌دانند. در پژوهش‌های دیگری با استفاده از نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده^۱ (Erfani, 2017: 292) عرفانی و شجاعی (۱۳۹۴: ۱۶۳) معلوم شد افرادی که فرزندآوری را موجب بدتر شدن جنبه‌های مختلف زندگی فردی خود می‌دانند؛ فشار کمتری برای داشتن فرزند از سوی گروه‌های مرجع بسیار نزدیک

1. Theory of Planned Behaviour (TPB)

به خود احساس می‌کنند؛ و با وجود دسترسی به منابع اقتصادی و حمایتی لازم برای فرزندآوری تصمیم‌شان برای داشتن فرزند دیگر تغییر نمی‌کند، بیشتر احتمال دارد که هیچ فرزند دیگری در آینده نخواهند و یا مردد باشند تا اینکه فرزند بخواهند. عرفانی و همکارانش (۱۳۹۹) نشان دادند افرادی که فارغ از انگیزه‌های خانوادگی و اجتماعی وارد رابطه زناشویی می‌شوند، تمایل کمتری به داشتن فرزند دارند. در بررسی دیگری (Erfani, 2017) نگرش‌ها و هنجارها تعیین‌کننده‌های اصلی قصد داشتن اولین فرزند قلمداد شدند. عرفانی و همکارانش (۱۳۹۹) نیز فردگرایی را مبنای مهم قصد باروری پایین زوجین جوان می‌دانند. نتیجه مشابهی در بررسی‌های دیگر (محمودیان و رضایی ۱۳۹۱؛ چابکی، سیدان و ساعتی معصومی ۱۳۹۷) به دست آمد. محمودیان و رضایی (۱۳۹۱) خودحمایتی زنان را یکی از مهمترین معانی نهفته در پس‌گنش کم‌فرزندآوری زنان شهر سقز می‌دانند. رؤیای دستیابی به شغل، بهره‌مندی بیشتر از فرصت‌های اجتماعی محدود در سطح جامعه، آرامش روانی، مدیریت بدن و حفظ وجهه اجتماعی از جمله ابعاد این خودحمایتی است.

بررسی زمینه‌های تجربی پژوهش در داخل کشور گویای این واقعیت است که با وجود حجم گسترده پژوهش‌های صورت‌گرفته در زمینه باروری و قصد فرزندآوری در ایران، خلأهایی جدی در بیشتر آنها دیده می‌شود. قصد بی‌فرزندگی و دلایل و عوامل زمینه‌ساز آن، جز در موارد معدود، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش‌های انجام‌شده بیشتر حول محور باروری و تعیین‌کننده‌های آن متمرکز بوده است. علاوه بر اینها، مقایسه هم‌زمان هم‌بسته‌ها و دلایل قصد بی‌فرزندگی در موارد معدودی انجام شده است. پژوهش حاضر قصد دارد بر اساس چارچوب مفهومی ارائه شده در زیر به این محدودیت‌های پژوهشی بپردازد.

چارچوب نظری و فرضیه‌ها

چارچوب مفهومی این بررسی برگرفته از نظریه رفتار برنامه‌ریزی‌شده (Ajzen, 2005) و نظریه‌های برابری جنسیتی در باروری (McDonald, 2000؛ Goldscheider et al, 2015) است. بر اساس نظریه رفتار برنامه‌ریزی‌شده، قصد فرزندآوری به‌طور مستقیم از نگرش فرد نسبت به پیامدهای داشتن فرزند

برای خودش و جامعه، فشارهای هنجاری از سوی گروه‌های مرجع برای داشتن و یا نداشتن فرزند، و کنترل ادراکی فرد بر منابع مورد نیاز برای داشتن فرزند تأثیر می‌پذیرد (Erfani, 2017). عامل نگرش، که مورد توجه و بررسی این پژوهش است، در واقع، این واقعیت را می‌سنجد که داشتن فرزند تا چه اندازه نزد فرد مطلوب، خوشایند، مفید یا لذت‌بخش است. این امر بستگی دارد به اینکه فرد در مورد اثرات و پیامدهای فرزندآوری برای خود و جامعه چگونه قضاوت کند (Ajzen, 1991). بنابراین، نگرش منفی‌تر به پیامدهای فرزندآوری احتمال داشتن قصد بی‌فرزندگی را بیشتر می‌کند (فرضیه ۱).

از طرف دیگر، نظریه‌های برابری جنسیتی در باروری پیشنهاد می‌کنند که شمار فرزندان در یک خانواده زمانی کاهش می‌یابد که زنان وارد نیروی کار می‌شوند (شغل‌های دستمزدی) و بنابراین با «شغل دوم»^۱ خانه‌داری و فرزندپروری مواجه می‌شوند که وظایفی بدون مزد هستند (Goldscheider et al, 2015; Hochschild, 2012). این امر به دلیل نابرابری جنسیتی در خانواده اتفاق می‌افتد، حتی اگر با زنان و مردان در حوزه‌های عمومی، مانند دسترسی برابر به آموزش و پرورش، اشتغال و غیره، نسبتاً برابر رفتار شود (McDonald, 2000). هنگامی که مردان به‌طور مساوی در کارهای خانه و فرزندآوری سهم می‌شوند، و زنان از تقسیم کارهای خانه بین خود و همسرشان راضی و نسبت به آن نگرش مثبت‌تری داشته باشند، باروری شروع به افزایش می‌کند (Goldscheider et al, 2015; McDonald, 2000; Anderson & Kohler, 2015)؛ در واقع، زنانی که در خارج از خانه کار می‌کنند و یا به‌شدت انگیزه کار کردن در بیرون خانه را دارند، در صورت وجود تقسیم عادلانه کارهای خانه و رضایتمندی از این تقسیم کار، تعارض و فشار کمتری را در کار و زندگی احساس می‌کنند، بنابراین، آنها تمایل بیشتری به داشتن فرزند دارند. بر اساس این نظریه‌های برابری جنسیتی در باروری، می‌توان فرض کرد که قصد بی‌فرزندگی در میان زنانی که نگرش موافق‌تر با نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه در منزل دارند بیشتر است (فرضیه ۲). همچنین، می‌توان فرض کرد که با کاهش رضایت از تقسیم

1. Second Shift

کار زوجین در منزل، قصد بی‌فرزندگی بیشتر می‌شود (فرضیه ۳). پژوهش حاضر به بررسی تجربی این سه فرضیه می‌پردازد.

روش تحقیق و داده‌ها

روش پژوهش تحلیل ثانویه است. داده‌ها از پیمایش ازدواج و باروری شهر همدان اقتباس شد که در سال ۱۳۹۷ در جمعیت آماری زنان ۱۵-۳۵ ساله همسر دار ساکن در خانوارهای معمولی مناطق چهارگانه شهر همدان اجرا شد (عرفانی و حسینی، ۱۳۹۸). از این جمعیت آماری، ۲۰۰۲ خانوار دارای زن ۱۵-۳۵ ساله همسر دار با استفاده از طرح نمونه‌گیری چندمرحله‌ای طبقه‌بندی خوشه‌ای^۱ انتخاب شد.

در پیمایش ازدواج و باروری شهر همدان، ابتدا تعدادی حوزه سرشماری از هر یک از مناطق مسکونی همدان انتخاب شد. سپس، از داخل هر یک از حوزه‌های منتخب سرشماری تعدادی بلوک برگزیده شدند. انتخاب حوزه‌های سرشماری در هر یک از مناطق مسکونی (طبقه) و انتخاب بلوک‌های مسکونی (خوشه) در هر یک از حوزه‌های منتخب بر اساس احتمال متناسب با حجم جمعیت در مناطق، حوزه‌ها و بلوک‌ها انجام شد. چارچوب نمونه‌گیری برای انتخاب حوزه‌های سرشماری و خوشه‌های مسکونی از نقشه‌ی بلوک‌های شهری سرشماری سال ۱۳۹۵ همدان گرفته شد. در نهایت، تعداد ۲۰۰۲ خانوار متناسب با حجم خانوارها در هر خوشه با روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک انتخاب شدند. در هر خانوار منتخب با یک زن واجد شرایط بررسی مصاحبه انجام شد*. از مجموع افراد نمونه (۲۰۰۲ نفر)، ۴۵۹ نفر زن همسر دار ۱۵-۳۵ ساله هیچ فرزندگی تا زمان مصاحبه نداشتند که نمونه مورد مطالعه این پژوهش را تشکیل می‌دهند. اطلاعات بیشتر درباره جزئیات نمونه‌گیری در جای دیگر توضیح داده شده است (عرفانی و حسینی، ۱۳۹۸).

متغیرهای مورد بررسی شامل متغیر وابسته، متغیرهای مستقل اصلی و متغیرهای کنترل است. متغیر وابسته قصد بی‌فرزندگی است که از طریق پرسش درباره قصد بارداری در زمان مصاحبه و شمار

1. A Multi-Stage Stratified Cluster Sampling Design

فرزندان زنده در زمان پیمایش سنجیده شد. از پاسخگویی که در زمان پیمایش هیچ فرزندی نداشت سؤال شد: «آیا قصد دارید در آینده فرزندی به دنیا بیاورید؟» پاسخ‌ها در دو گزینه «خیر، هیچ بچه‌ای نمی‌خواهد» و «بلی، بچه‌ای می‌خواهد» بسته شد. چنانچه پاسخگوی بدون فرزند گزینه «خیر، هیچ بچه‌ای نمی‌خواهد» (۷۴ نفر) را انتخاب می‌کرد، دارای قصد بی‌فرزندی تعریف شد. در ضمن، حاملگی زن در زمان مصاحبه به‌عنوان یک فرزند محسوب شد.

متغیرهای مستقل اصلی شامل نگرش به پیامدهای فرزندآوری، رضایت از تقسیم کارهای منزل بین زوجین و نگرش نسبت به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه در منزل است. منظور از نگرش به پیامدهای فرزندآوری این است که داشتن فرزند دیگر، با توجه به اثرات و پیامدهای آن برای جنبه‌های مختلف زندگی فردی، تا چه اندازه نزد فرد مطلوب، خوشایند، مفید یا لذت‌بخش است. برای سنجش آن یک شاخص ترکیبی از حاصل جمع نمره‌های شش گویه نگرشی که در مقیاس طیف لیکرت اندازه‌گیری شده بود استفاده شد. در این شش گویه از پاسخگویان پرسیده شد «چنانچه در سه سال آینده شما صاحب فرزندی شوید، با آمدن این فرزند وضعیت شما در زمینه مالی، لذت از زندگی، نگرش اطرافیان به شما، رابطه شما با همسران، رسیدگی به شما در دوران سالخوردگی، و احساس امنیت در زندگی‌تان چگونه خواهد بود. پاسخ‌ها در یک طیف پنج گزینه‌ای خیلی بهتر، بهتر، بدون تغییر، بدتر، و خیلی بدتر بسته شد. پس از سنجش روایی گویه‌ها مشخص شد حجم نمونه و همبستگی بین گویه‌ها مناسب است ($KMO = 0/82$, $p = 0/0001$) و گویه‌ها ۵۲ درصد واریانس متغیر نگرش نسبت به پیامدهای فرزندآوری را تبیین می‌کنند. پایایی گویه‌ها برای ساختن مقیاس نگرش در حد بالا ارزیابی شد (کرونباخ آلفا^۱ = $0/82$). پاسخ گویه‌ها از یک تا پنج نمره‌گذاری شد، به طوری که نمره بیشتر به معنی نگرش منفی‌تر به پیامدهای فرزندآوری است. سپس، به جهت سهولت بررسی، نمره‌های پاسخگویان از یک تا ۳۰ به سه دسته نگرش مثبت، خنثی و منفی تقسیم شد. نمره بیشتر به معنی نگرش منفی‌تر به پیامدهای فرزندآوری است.

1. Cronbach's Alpha

رضایت از تقسیم کار منزل نیز بیانگر آن است که تا چه اندازه زن از مشارکت همسر در کارهای منزل رضایت دارد. این متغیر با استفاده از پرسش «فکر می‌کنید تقسیم کار بین شما و همسران تا چه حد عادلانه یا ناعادلانه است» سنجیده شد. پاسخ‌ها در شش گزینه خیلی عادلانه، تاحدی عادلانه، کمی عادلانه، کمی ناعادلانه، تاحدی ناعادلانه، و خیلی ناعادلانه بسته و از یک تا شش نمره‌گذاری شد. کمترین نمره بیانگر بیشترین رضایت از تقسیم کار در منزل و بیشترین نمره نشان‌دهنده پایین‌ترین میزان رضایت از تقسیم کار در منزل را نشان می‌دهد. سپس، به جهت سهولت انجام بررسی، به نمره‌های یک تا سه کد یک، و به نمره‌های چهار تا شش کد دو اختصاص یافت. کد یک، رضایت و کد دو، عدم رضایت پاسخگویان را نشان می‌دهد.

نگرش نسبت به نقش‌های جنسیتی در منزل به این موضوع اشاره دارد که زن و مرد باید به‌طور مساوی در مدیریت مالی خانواده، انجام کارهای منزل و کار کردن در بیرون از منزل مشارکت داشته باشند. برای سنجش آن از سه گویه «زنان شاغل مانند مردان باید به درآمد خانوار کمک کنند»، «مردان بایستی به اندازه زنان در کارهای خانه مشارکت کنند»، و «کارکردن خارج از منزل مسئولیت مردان است و مسئولیت اصلی زنان خانه‌داری است» استفاده شد. پاسخ‌ها در شش گزینه کاملاً موافقم، تاحدی موافقم، کمی موافقم، کمی مخالفم، تاحدی مخالفم، کاملاً مخالفم بسته و از یک تا شش نمره‌گذاری شد، به طوری که به کاملاً موافقم کمترین نمره و به کاملاً مخالفم بیشترین نمره اختصاص یافت. برای تهیه شاخص نگرش نسبت به نقش‌های جنسیتی در منزل بر اساس این سه گویه، ابتدا از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد تا میزان همبستگی بین گویه‌ها سنجیده شود. نتایج نشان داد که گویه «زنان شاغل مانند مردان باید به درآمد خانوار کمک کنند» کمترین همبستگی را با دو گویه دیگر دارد. بنابراین، از تحلیل کنار گذاشته شد. برای سنجش روایی دو گویه باقی‌مانده از آزمون KMO استفاده شد. با توجه به عدم کفایت سطح معناداری آزمون مشخص شد که نمی‌توان این دو گویه را بار یک عامل کرد. با این وجود، به جهت استفاده از داده‌های مربوط به این دو گویه، هر کدام به‌طور جداگانه وارد تحلیل شدند. برای همسو شدن نمره این دو گویه، نمره گویه «مردان بایستی به اندازه زنان در کارهای خانه مشارکت کنند» تغییر یافت، به طوری که نمره شش به بیشترین میزان

موافقت و نمره یک به بیشترین میزان مخالفت اختصاص یافت. در نهایت، با هدف سهولت انجام بررسی، نمره‌ها ادغام شدند به طوری که نمره‌های یک تا سه مخالفت و نمره‌های چهار تا شش موافقت پاسخگویان را نشان می‌دهد. نمره‌های مربوط به گویه «کار کردن خارج از منزل مسئولیت مردان است و مسئولیت اصلی زنان، خانه‌داری است» نیز به گونه‌ای ادغام شد که نمره‌های یک تا سه موافقت و نمره‌های چهار تا شش مخالفت پاسخگویان را نشان می‌دهد.

متغیرهای زمینه‌ای دربرگیرنده سطح تحصیلات پاسخگو و همسرش، وضعیت اشتغال، هزینه ماهانه خانوار، منطقه محل سکونت (سکونت در یکی از مناطق چهارگانه شهرداری همدان)، دینداری، و سن به هنگام بررسی است.

تحلیل داده‌ها در سه سطح یک‌متغیره، دو‌متغیره و چندمتغیره انجام شد. برای توصیف سیمای نمونه از آماره‌های توصیف فراوانی، درصد و نمودار استفاده شد. در تحلیل رابطه ویژگی‌های زمینه‌ای و قصد بی‌فرزندگی از جدول دو بُعدی و آماره کای اسکور بهره بردیم. با توجه به سطح سنجش متغیر وابسته که اسمی دووجهی است، برای تحلیل‌های چندمتغیره از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شد تا تأثیر نسبی هر یک از متغیرهای مستقل در پیش‌بینی قصد بی‌فرزندگی بررسی شود. تمامی تحلیل‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۲ انجام شد.

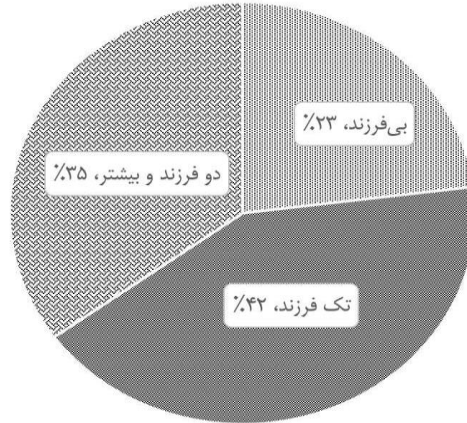
یافته‌ها

توصیف متغیر وابسته

نمودار ۱، نشان می‌دهد که اگرچه تک‌فرزندگی از عمومیت بیشتری در نمونه مورد بررسی برخوردار است (۴۲ درصد) اما ۲۳ درصد (۴۵۹ نفر) کل افراد نمونه نیز تا زمان پیمایش هیچ فرزند زنده‌ای نداشته‌اند. توزیع پاسخگویان بدون فرزند بر حسب قصد بی‌فرزندگی (نمودار ۲) نشان می‌دهد که ۱۶/۱ درصد (۷۴ نفر) زنانی که در زمان پیمایش بی‌فرزند بودند اظهار داشتند که در آینده قصد داشتن هیچ فرزندگی (بی‌فرزندگی قطعی) را ندارند. این گروه از زنان ۳/۷ درصد کل نمونه مورد بررسی (۲۰۰۲ نفر) را تشکیل می‌دهند.

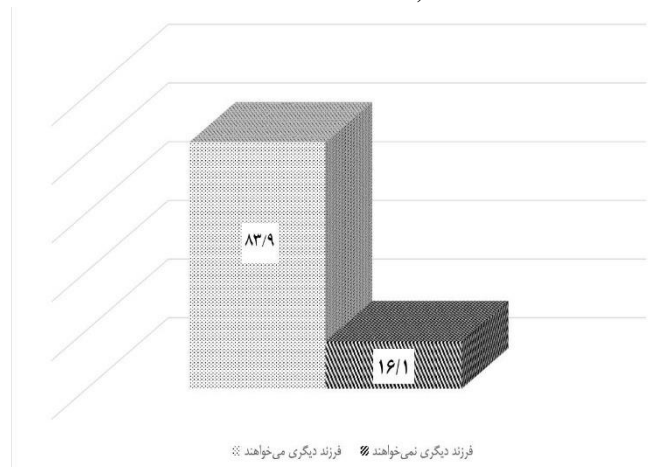
نمودار ۱: توزیع درصدی پاسخگویان بر حسب شمار فرزندان زنده در زمان پیمایش، همدان: ۱۳۹۷

Fig 1: The percentage distribution of respondents by the number of living children at the time of the survey, Hamedan: 2018

نمودار ۲: توزیع درصدی زنان بی‌فرزند در زمان پیمایش (۴۵۹ نفر) بر حسب قصد بی‌فرزندی، همدان: ۱۳۹۷

Fig 2: The percentage distribution of childless women at the time of the survey by the intention to remain childless, Hamedan: 2018

جدول ۱، توزیع سنی زنانی را که در زمان بررسی بدون فرزند بوده و گفته‌اند که نمی‌خواهند فرزندی داشته باشند نشان می‌دهد. حدود ۷۴ درصد زنان بی‌فرزندی که قصد بی‌فرزندی دارند، بین ۲۵ تا ۳۴ سال سن داشتند.

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصدی زنان بدون فرزند دارای قصد بی‌فرزندی (۷۴ نفر) بر حسب سن، همدان: ۱۳۹۷

Table 1: Frequency and percentage distribution of childless women with the intention to remain childless by age, hamedan: 2018

فراوانی		
درصد	تعداد	
۵/۴	۴	۱۵-۱۹
۱۸/۹	۱۴	۲۰-۲۴
۳۷/۸	۲۸	۲۵-۲۹
۳۶/۵	۲۷	۳۰-۳۴
۱/۴	۱	۳۵
۱۰۰	۷۴	کل

قصد بی‌فرزندی بر حسب ویژگی‌های زمینه‌ای

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۲، نگرش به پیامدهای فرزندآوری، رضایت از تقسیم کار بین زوجین در منزل، تحصیلات، وضعیت اشتغال و سن پاسخگو رابطه معنی‌داری با قصد بی‌فرزندی دارند. باتوجه به مقدار آماره فی کرامر، شدت این روابط معنی‌دار در حد متوسط است. یافته‌های جدول ۲ همچنین نشان می‌دهد که هرچه نگرش به پیامدهای فرزندآوری منفی‌تر، درصد بیشتری از زنان بی‌فرزند قصد بی‌فرزندی دارند؛ به طوری که حدود ۳۸ درصد پاسخگویان دارای نگرش منفی قصد کرده‌اند فرزندی نداشته باشند؛ درحالی که درصد متناظر در میان پاسخگویانی که نگرش مثبت به پیامدهای فرزندآوری دارند ۳/۷ برابر کمتر است. با کاهش رضایت از تقسیم کار خانه درصد زنان دارای قصد بی‌فرزندی افزایش می‌یابد به طوری که قصد بی‌فرزندی در میان زنانی که از تقسیم کار در منزل ناراضی هستند حدود دو برابر (۲۸/۶ درصد) زنانی است که راضی هستند (۱۴/۶ درصد).

جدول ۲: رابطه مشخصه‌های اقتصادی - اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی با قصد بی‌فرزندی زنان همسر دار ۳۵-۱۵

ساله بی‌فرزند، همدان: ۱۳۹۷، (n = ۴۵۹)

Table 2: The relationship between socio-economic, cultural, and demographic characteristics and the childlessness intention of women aged 15-35, hamedan, 2018 (n=459)

متغیر	گویه‌های پاسخ	قصد بی‌فرزندی				آماره کای اسکوتر	معنی داری	فی کرامر
		ندارد		دارد				
		تعداد	درصد	تعداد	درصد			
تحصیلات پاسخگو	دیپلم و کمتر	۱۷۰	۹۰/۹	۱۷	۹/۱	۰/۱۵۹	۰/۰۰۱	
	بالاتر از دیپلم	۲۱۵	۷۹/۰	۵۷	۲۱/۰			
تحصیلات همسر پاسخگو	دیپلم و کمتر	۱۴۷	۸۷/۵	۲۱	۱۲/۵	۰/۰۷۵	۰/۱۰۹	
	بالاتر از دیپلم	۲۳۸	۸۱/۸	۵۳	۱۸/۲			
هزینه ماهانه خانوار (در هزار تومان)	کمتر از ۱۵۰۰	۱۲۳	۸۹/۸	۱۴	۱۰/۲	۰/۱۱۱	۰/۰۵۸	
	۱۵۰۰-۲۴۹۹ و بیشتر	۱۵۴	۸۲/۸	۳۲	۱۷/۲			
نگرش به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه*	موافق	۳۲۷	۲۸/۸	۶۸	۱۷/۲	۰/۰۷۴	۰/۱۱۴	
	مخالف	۵۸	۹۰/۶	۶	۹/۴			
نگرش به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه**	موافق	۱۷۳	۸۴/۴	۳۲	۱۵/۶	۰/۰۱۳	۰/۷۸۹	
	مخالف	۲۱۲	۸۳/۵	۴۲	۱۶/۵			
رضایت از تقسیم کار منزل	راضی	۳۵۰	۸۵/۴	۶۰	۱۴/۶	۰/۱۱۷	۰/۰۱۲	
	ناراضی	۳۵	۷۱/۴	۱۴	۲۸/۶			
وضعیت اشتغال	شاغل	۶۸	۷۴/۷	۲۳	۲۵/۳	۰/۱۲۴	۰/۰۰۸	
	غیر شاغل	۳۱۷	۸۶/۱	۵۱	۱۳/۹			
نگرش به پیامدهای فرزندآوری	مثبت	۲۷۵	۸۹/۶	۳۲	۱۰/۴	۰/۲۳۰	۰/۰۰۰۱	
	خنثی	۹۷	۷۴/۰	۳۴	۲۶/۰			
	منفی	۱۳	۶۱/۹	۸	۳۸/۱			
منطقه سکونت	مناطق یک و دو	۲۹۵	۸۲/۶	۶۲	۱۷/۴	۰/۰۶۳	۰/۱۷۵	
	مناطق سه و چهار	۹۰	۸۸/۲	۱۲	۱۱/۸			
سن پاسخگو	۲۵ سال و کمتر	۱۸۷	۸۹/۹	۲۱	۱۰/۱	۰/۱۴۹	۰/۰۰۱	
	۲۶ سال و بیشتر	۱۹۸	۷۸/۹	۵۳	۲۱/۱			
سن همسر پاسخگو	۳۹ سال و کمتر	۳۷۵	۸۳/۹	۷۲	۱۶/۱	۰/۰۰۲	۰/۹۵۹	
	۴۰ سال و بیشتر	۱۰	۸۳/۳	۲	۱۶/۷			
کل		۳۸۵	-	۷۴	-	-	-	-

* مردان باید مساوی با زنان کار کنند. ** کار کردن فقط مسئولیت مردان است.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۲، قصد بی‌فرزندگی در میان زنانی که در زمان پیمایش فرزندی نداشته و در سطح تحصیلات بالاتر از دیپلم بوده‌اند ۲/۳ برابر (۲۳ درصد در مقابل ۹ درصد) بیشتر از آنهایی است که دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر می‌باشند. همچنین، نتایج نشان می‌دهد که قصد بی‌فرزندگی زنان شاغل ۱/۸ برابر زنان غیر شاغل است.

دلایل زنان برای نخواستن فرزند دیگر

برای آگاهی و شناخت از منطق نهفته در پسِ قصد بی‌فرزندگی، از زنانی که فرزندی نداشتند و نمی‌خواستند در آینده بچه‌دار شوند خواسته شد سه دلیل مهم برای آن بیان کنند. از مجموع ۷۴ زنی که این شرایط را داشتند ۱۷ نفر فقط دلایل‌شان را برای نخواستن فرزند به ترتیب اولویت بیان کردند. جدول ۳، توزیع فراوانی و درصدی دلایل ارائه‌شده توسط این گروه از زنان را نشان می‌دهد. از آنجاکه هر پاسخگو می‌توانست تا سه دلیل را بیان کند درصد کل پاسخگویان از ۱۰۰ درصد بیشتر است. از میان دلایل عنوان‌شده، نگرانی از آینده فرزندان، ناتوانی در تأمین هزینه بچه، و تعارض زناشویی* به ترتیب با ۲۷، ۲۳ و ۱۵/۴ درصد به‌عنوان مهم‌ترین دلایل زنان برای نخواستن فرزند عنوان شده است. عدم تمایل مردان به فرزندآوری و تداخل فرزندآوری با برنامه‌های کاری و شغلی زن هر یک با ۱۱/۵ درصد در اولویت‌های بعدی دلایل زنان برای قصد بی‌فرزندگی عنوان شده است. توزیع درصدی پاسخگویان نشان داد که ۷۶/۵ درصد آنها به ترتیب نگرانی از آینده فرزندان و مشکلات اقتصادی را دلیل اصلی نخواستن بچه عنوان کرده‌اند. هر دو دلیل به روشنی شرایط و سیمای یک جامعه مخاطره‌آمیز را بازنمایی می‌کند.

* رابطه‌ام با همسر به آن خوبی که می‌خواستم پیش نمی‌رود.

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصدی دلایل قصد بی‌فرزندی زنان بی‌فرزند در زمان پیمایش، همدان: ۱۳۹۷

Table 3: Frequency and percentage distribution of reasons for intending to remain childless among childless women at the time of survey, Hamedan, 2018

درصد پاسخگویان	پاسخ‌ها (دلایل)		دلایل
	درصد	فراوانی	
۴۱/۲	۲۶/۹	۷	درباره این‌که فرزندانم چه آینده‌ای خواهند داشت نگرانم
۳۵/۳	۲۳/۱	۶	از پس‌خرج بچه بر نمی‌آیم
۲۳/۵	۱۵/۴	۴	رابطه‌ام با همسرم به آن خوبی که می‌خواستم پیش نمی‌رود
۱۷/۶	۱۱/۵	۳	همسرم بچه نمی‌خواهد
۱۷/۶	۱۱/۵	۳	با برنامه‌های کاری و شغلی‌ام تداخل خواهد داشت
۵/۹	۳/۸	۱	وضع سلامتی خودم (همسر) اجازه نمی‌دهد
۵/۹	۳/۸	۱	نمی‌توانم از زندگی‌ام مثل قبل لذت ببرم
۵/۹	۳/۸	۱	خیلی وقت‌ها فراغتم را از دست خواهم داد
۱۵۲/۹	۱۰۰/۰	۲۶	کل

تحلیل چند متغیره

جدول ۴، نتایج آزمون رگرسیون لجستیک را که در دو مدل ارائه شده نشان می‌دهد. مدل ۱، تغییر در احتمال قصد بی‌فرزندی را بر حسب متغیرهای مستقل رضایت از تقسیم کار زوجین در منزل، نگرش به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه و نگرش به پیامدهای فرزندآوری نشان می‌دهد. در مدل ۲، تأثیر متغیرهای مدل ۱ با حضور هم‌زمان عوامل زمینه‌ای (کنترل) که رابطه آنها با متغیر وابسته در تحلیل‌های دو متغیره معنی‌دار شد بررسی شده است.

نتایج مدل اول بیانگر آن است که نگرش به پیامدهای فرزندآوری و رضایت از تقسیم جنسیتی کار در منزل تأثیر آماری معنی‌داری بر احتمال قصد بی‌فرزندی در زنان شهر همدان دارند. زنانی که نگرش خنثی و منفی به پیامدهای فرزندآوری دارند در مقایسه با آنهایی که نگرش مثبت دارند به ترتیب ۲/۹ و ۴/۵ برابر بیشتر احتمال دارد که قصد بی‌فرزندی داشته باشند. همچنین، زنانی که از

تقسیم جنسیتی کار در منزل ناراضی هستند در مقایسه با افراد راضی، ۹۸/۳ درصد بیشتر احتمال دارد که قصد بی‌فرزندگی داشته باشند. بنابراین، فرضیه اول و سوم مورد تأیید قرار گرفت. در مقابل، فرضیه دوم تأیید نشد؛ زیرا نگرش به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه تأثیر معنی‌داری بر احتمال قصد بی‌فرزندگی ندارد.

جدول ۴: برآورد ضرایب و نسبت‌های بخت مدل رگرسیون لجستیک دوتایی قصد بی‌فرزندگی براساس متغیرهای

پیش‌بین منتخب در میان زنان ۱۵-۳۵ ساله همسر دار بی‌فرزند، همدان: ۱۳۹۷، (n = ۴۵۹)

Table 4: Estimated coefficients (B) and odds ratios (OR) from binary logistic regression of intention to remain childless by selected covariates among childless married women aged 15-35, Hamedan, 2018.

مدل ۲			مدل ۱			گروه‌های پاسخ	متغیر
B	OR	Sig	B	OR	Sig		
-	۱/۰	-	-	۱/۰	-	مثبت (مرجع)	
۰/۹۸۶	۲/۶۷۹	۰/۰۰۰۱	۱/۰۶۳	۲/۸۹۵	۰/۰۰۰۱	خنثی	نگرش نسبت به پیامدهای فرزندآوری
۱/۲۲۱	۳/۳۹۰	۰/۰۲۱	۱/۵۱۲	۴/۵۳۶	۰/۰۰۲	منفی	
-	۱/۰	-	-	۱/۰	-	مخالف (مرجع)	
۰/۱۴۷	۱/۱۵۸	۰/۵۹۸	۰/۰۶۱	۱/۰۶۳	۰/۸۲۰	موافق	نگرش به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه*
-	۱/۰	-	-	۱/۰	-	مخالف (مرجع)	
۰/۴۶۳	۱/۵۸۹	۰/۳۳۲	۰/۶۶۶	۱/۹۴۶	۰/۱۴۸	موافق	نگرش به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه**
-	۱/۰	-	۰/۶۸۵	۱/۰	-	راضی (مرجع)	
۰/۸۵۰	۲/۳۴۰	۰/۰۲۶	-	۱/۹۸۳	۰/۰۵۹	ناراضی	رضایت از تقسیم جنسیتی کار در منزل
-	۱/۰	۰/۴۴۷	-	-	-	۲۵۰۰ و بیشتر (مرجع)	
-۰/۲۵۹	۰/۷۷۲	۰/۵۲۲	-	-	-	کمتر از ۱۵۰۰	هزینه ماهانه خانوار (در ۱۰۰۰ تومان)
۰/۲۰۳	۱/۲۲۵	۰/۵۳۴	-	-	-	۱۵۰۰-۲۴۹۹	
-	۱/۰	-	-	-	-	بی‌اهمیت (مرجع)	
-۰/۰۳۱	۰/۹۲۱	۰/۹۶۹	-	-	-	با اهمیت	دینداری
-	۱/۰	-	-	-	-	۲۶ سال و بیشتر (مرجع)	
-۰/۶۰۵	۰/۵۴۶	۰/۰۴۵	-	-	-	۲۵ سال و کمتر	سن (سال) به هنگام بررسی
-	۱/۰	-	-	-	-	غیر شاغل (مرجع)	
۰/۴۲۲	۱/۵۲۶	۰/۱۹۴	-	-	-	شاغل	وضعیت اشتغال
-	۱/۰	-	-	-	-	بالتر از دیپلم (مرجع)	
-۰/۶۳۲	۰/۵۳۱	۰/۰۵۴	-	-	-	دیپلم و کمتر	تحصیلات پاسخگو
۰/۱۶۰			۰/۱۰۰			Nagelkerke R Square	
۰/۰۰۰۱			۰/۰۰۰۱			Sig	
۱۱۰/۴۵۹			۸۱/۱۵۰			Chi-square	

* کار کردن فقط مسئولیت مردان است. ** مردان باید مساوی با زنان کار کنند.

با افزودن متغیرهای کنترل، قدرت مدل در پیش‌بینی احتمال قصد بی‌فرزندگی با ۶۰ درصد افزایش از ۱۰ درصد در مدل ۱ به ۱۶ درصد در مدل ۲ افزایش یافت. با ورود عوامل زمینه‌ای در مدل ۲، تأثیر نگرش به پیامدهای فرزندآوری بر قصد بی‌فرزندگی اندکی کاهش یافت؛ اگرچه همچنان معنی‌دار است. در مقابل، تأثیر رضایت از تقسیم کار جنسیتی در منزل بر احتمال قصد بی‌فرزندگی و سطح معنی‌داری آن افزایش یافت. زنانی که از تقسیم کار زوجین در منزل ناراضی هستند در مقایسه با آنهایی که راضی‌اند، ۲/۳ برابر بیشتر احتمال دارد که قصد بی‌فرزندگی داشته باشند. با این وجود، ورود عوامل زمینه‌ای در مدل باعث نشد که تأثیر نگرش به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه در پیش‌بینی قصد بی‌فرزندگی معنی‌دار شود.

در میان متغیرهای کنترل، تنها سن و تحصیلات در پیش‌بینی قصد بی‌فرزندگی تأثیر معنی‌دار دارد؛ به طوری که پاسخگویانی که در زمان پیمایش ۲۵ سال و کمتر سن داشتند در مقایسه با آنهایی که ۲۶ ساله و بالاتر بودند، ۴/۵ درصد احتمال کمتری دارد که قصد بی‌فرزندگی داشته باشند. همچنین، زنان با تحصیلات دیپلم و پایین‌تر در مقایسه با آنهایی که در سطح تحصیلات بالاتر از دیپلم هستند ۹/۴۶ درصد کمتر احتمال دارد که قصد بی‌فرزندگی داشته باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

قصد فرزندآوری یکی از دلایل کاهش باروری به زیر سطح جایگزینی است. عوامل زمینه‌ای از طریق تأثیر بر نگرش نسبت به فرزندآوری، قصد بی‌فرزندگی و در نهایت باروری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. آگاهی از بسترهای زمینه‌ساز قصد بی‌فرزندگی و علل آن کمک مؤثری در دستیابی به هدف افزایش باروری، که در کانون سیاست جمعیتی جدید دولت است، خواهد داشت. بر این اساس، با الهام از نظریه‌های رفتار برنامه‌ریزی‌شده و برابری جنسیتی در باروری و بر مبنای داده‌های پیمایش ازدواج و باروری شهر همدان (عرفانی و حسینی، ۱۳۹۸) به بررسی قصد بی‌فرزندگی در میان ۲۰۰۲ نفر زن ۱۵-۳۵ ساله همسر دار ساکن در خانوارهای معمولی مناطق چهارگانه شهر همدان پرداختیم.

نتایج نشان داد که از کل زنان نمونه مورد مطالعه در پیمایش ازدواج و باروری همدان، فقط ۳/۷ درصد زنان قصد بی‌فرزندی قطعی داشتند. حدود ۷۴ درصد این زنان بین ۲۵ تا ۳۴ سال سن دارند. بر این اساس، می‌توان گفت تغییر الگوی فرزندآوری می‌تواند یکی از دلایل تجربه باروری زیر سطح جایگزینی در جمعیت مورد بررسی در طول بیش از دو دهه گذشته باشد. نتایج این بررسی در تأیید یافته‌های پژوهش‌های پیشین (کاوه‌فیروز و همکاران، ۱۴۰۰؛ حسینی و بگی، ۱۳۹۱؛ عرفانی و شجاعی، ۱۳۹۸؛ بگی، ۱۴۰۰؛ حسینی، عسکری ندوشن و مرادی، ۱۳۹۵) مبنی بر ظهور قصد بی‌فرزندی و گسترش آن در جامعه ایران است. تمرکز حدود سه چهارم زنان با قصد بی‌فرزندی قطعی در دامنه سنی ۲۵-۳۴ سال گویای این واقعیت است که سیاست‌های جمعیتی جدید دولت برای افزایش زادوولد باید بیشتر معطوف و متمرکز بر زنان واقع در این دامنه سنی باشد. بنابراین، ارائه نسخه‌ای یکسان برای همه زنان واقع در سنین باروری، بدون در نظر گرفتن توزیع سنی زنانی که قصد بی‌فرزندی دارند نتیجه‌ای جز افزایش هزینه‌ها، اتلاف سرمایه‌های ملی و دور شدن از هدف‌های تعیین‌شده در افق برنامه نخواهد داشت.

بر پایه این بررسی، قصد بی‌فرزندی در میان زنان دارای نگرش منفی به پیامدهای فرزندآوری و ناراضی از تقسیم جنسیتی کار در منزل، حتی پس از کنترل تأثیر متغیرهای زمینه‌ای، بیشتر از زنان دارای نگرش مثبت و خنثی و راضی از تقسیم جنسیتی کار در منزل است. این بررسی نشان داد که حدود ۳۸ درصد پاسخگویانی که بی‌فرزند هستند و نگرش منفی به پیامدهای فرزندآوری دارند، قصد کرده‌اند فرزند نداشتن باشند. این نسبت ۳/۷ برابر بیشتر از زنانی است که نگرش مثبت به پیامدهای فرزندآوری دارند. نقش عوامل اندیشه‌ای مانند نگرش‌های افراد و هنجارهای اجتماعی در قصد فرزندآوری در پژوهش‌های دیگر (Erfani, 2017; Albertini & Brini, 2021; Araban et al, 2020) نیز تأیید شده است. این بررسی همچنین نشان داد که زنان ناراضی از تقسیم جنسیتی کار در منزل، ۲/۳ برابر بیشتر از زنان راضی احتمال دارد که قصد بی‌فرزندی داشته باشند. نیر و همکارانش (۲۰۱۳) نشان دادند که برابری بیشتر در تقسیم کارهای منزل قصد زنان برای فرزندآوری را بیشتر می‌کند.

تقسیم کار زوجین در منزل و قصد فرزندآوری پیچیده است. به باور آنها در این زمینه لازم است بین توزیع کارهای منزل و مسئولیت مراقبت و نگهداری از بچه تفکیک و تمایز قائل شد. میزان رضایت زنان از تقسیم کار واقعی والدین برای مراقبت از بچه تأثیر تعیین‌کننده‌ای در قصد فرزندآوری زنان خواهد داشت.

رابطه معنی‌دار تحصیلات و اشتغال زنان با قصد بی‌فرزندگی، در کنار نگرش افراد نسبت به پیامدهای فرزندآوری و رضایت آنها از تقسیم جنسیتی کار در منزل، بیانگر آن است که ویژگی‌های فردی نقش مهمی در شکل‌گیری نگرش‌های مرتبط با فرزندآوری و قصد بی‌فرزندگی زنان دارند. عربان و همکارانش (۲۰۲۰) نشان دادند که در ساوه اشتغال و تحصیلات بیشتر زنان باعث کاهش قصد فرزندآوری می‌شود. تداخل و تعارض برنامه‌های تحصیلی و شغلی زنان با فرزندآوری نشانه‌ی گسترش فردگرایی در جمعیت مورد بررسی است. نتیجه‌ای که در پژوهش چابکی و همکارانش (۱۳۹۷) در شهر همدان تأیید شد. آنها گرایش به ارزش‌های فردگرایانه را تعیین‌کننده اصلی قصد بی‌فرزندگی در این شهر می‌دانند. عرفانی و همکارانش (۱۳۹۹) نیز فردگرایی را مبنای مهم قصد باروری پایین زوج‌های در آستانه ازدواج در شهر تهران می‌دانند. وقتی از نفوذ نیروهای سنتی بر رفتار افراد کاسته می‌شود و تصمیم برای برعهده‌گرفتن نقش‌های والدینی اختیاری می‌شود، قصد فرزندآوری تحت تأثیر نگرش‌های جدیدی خواهد بود که فرد و انتخاب فردی را در کانون جریان زندگی قرار می‌دهند (Rybińska, 2021). به باور ون دی کا، این وضعیت می‌تواند دلیل و نشانه تغییر در نظام جمعیتی باشد. با گسترش فردگرایی قصد افراد برای فرزندآوری کمتر با در نظر گرفتن مصالح اجتماعی خواهد بود. افراد بر مبنای خودشکوفایی و نه جایگزینی نسل تصمیم به فرزندآوری می‌گیرند (Weeks, 2016: 111). یافته‌های محمودیان و رضایی (۱۳۹۱) در شهر سقز این موضوع را تأیید می‌کند. وقتی حمایت زنان از خودشان تحت تأثیر اندیشه‌های فردگرایانه به اولویت زندگی آنها تبدیل می‌شود، دغدغه سیاست‌گذاران در زمینه کاهش باروری و حجم و رشد جمعیت برای آنها چندان

مهم و قابل درک نخواهد بود. طبیعی است در چنین شرایطی نگرش افراد به پیامدهای فرزندآوری منفی و قصد بی‌فرزندگی بیشتر خواهد شد.

این بررسی نشان داد که نگرش به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه تأثیر معنی‌داری بر احتمال قصد بی‌فرزندگی ندارد. در پژوهشی در فنلاند^۱ (Miettinen, Basten, & Rotkirch 2011) معلوم شد که قصد فرزندآوری در میان زنانی که نگرش‌های سنتی جنسیتی داشتند، کمتر از زنانی بود که دارای ارزش‌های برابری خواهانه بودند. به نظر می‌رسد رابطه بین برابری جنسیتی و قصد فرزندآوری زمانی معنی‌دار است که زنان و مردان در شرایط نسبتاً یکسانی از نظر مشارکت در بازار کار قرار بگیرند. در ایران، افزایش سال‌های تحصیل زنان، به‌ویژه در دوره پنجره جمعیت‌شناختی^۲، اثر کمی بر میزان مشارکت آنها داشته است، به طوری که نسبت بیکاری دانش‌آموخته‌های زن را $\frac{2}{3}$ برابر (۳۰ درصد در مقابل ۱۳ درصد) مردان گزارش کرده‌اند (قویدل ۱۳۹۸). عباسی و همکارانش (۱۳۹۷) میزان مشارکت اقتصادی زنان ۱۰ ساله و بالاتر دارای همسر در سرشماری ۱۳۹۵ ($\frac{11}{8}$ درصد) را $\frac{6}{7}$ برابر کمتر از مردان گزارش کرده‌اند. در چنین شرایطی، نگرش‌های جنسیتی برابری خواهانه تأثیر معناداری بر قصد بی‌فرزندگی زنان نخواهد داشت. به نظر می‌رسد این رابطه به شدت تحت تأثیر واقعیت‌های بازار کار هم‌مدان است. حدود ۸۶ درصد زنان نمونه در زمان پیمایش غیر شاغل بودند. در چنین شرایطی، زنان نمی‌توانند انتظار داشته باشند که در موقعیت برابری با مردان از نظر مشارکت در بازار کار قرار بگیرند. چنین انتظاری بیشتر جنبه انتزاعی و ذهنی دارد نه عینی و واقعی! در یک جامعه مخاطره‌آمیز و بی‌ثبات از نظر اقتصادی، اشتغال تمام وقت پدر خانواده پیش شرط اصلی برای برعهده گرفتن وظیفه والدینی از سوی زن و شوهر است. در یک چنین فضای اقتصادی و اجتماعی، برابری جنسیتی در نهادهای اجتماعی خانواده - محور مانند اشتغال، آموزش و به‌طور کلی فعالیت‌های بیرون از منزل برای زنان دارای همسر موضوعیت نخواهد داشت؛ چرا که مرد همچنان نقش نان‌آور خانواده را دارد. بنابراین،

1. Finland

2. Demographic Window

می‌توان گفت رابطه نگرش نسبت به نقش‌های جنسیتی برابری خواهانه و قصد بی‌فرزندگی تحت تأثیر زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه است، نه آرمان‌ها و ایده‌آل‌های زنان. در پژوهشی در اسپانیا (Bueno & Brinton, 2019) معلوم شد که رابطه مثبت بین برابری خواهی جنسیتی و قصد فرزندآوری به دلیل چالش‌های زوج‌ها در مواجهه با محیط اقتصادی نامن، بازار کار دوگانه اسپانیا، و سطح پایین حمایت نهادی از زوج‌های دارای درآمد دوگانه مختل شده است. بنابراین، در یک جامعه مخاطره‌آمیز از نظر اقتصادی که تأمین معیشت مهم‌ترین اولویت خانوارها است، نگرش‌های جنسیتی برابری خواهانه نقشی در قصد فرزندآوری زنان نخواهد داشت.

دلایل گوناگونی از سوی زنان برای قصد بی‌فرزندگی‌شان عنوان شده است. نگرانی از آینده فرزندان، ناتوانی در تأمین هزینه بچه، و تعارض زناشویی به ترتیب مهم‌ترین دلایل زنان برای نخواستن بچه است. عدم تمایل مردان و تداخل فرزندآوری با برنامه‌های کاری و شغلی زن به‌طور مشترک با ۱۱/۵ درصد سهم از دلایل دیگر زنان برای عدم تمایل به داشتن بچه است. این یافته همسو با نتایجی است که در پژوهش‌های دیگر (عرفانی و شجاعی ۱۳۹۸؛ مدیری و قاضی طباطبایی ۱۳۹۷؛ Erfani, 2017؛ بگی، صادقی و حاتمی، ۱۴۰۰؛ عرفانی و شجاعی، ۱۳۹۴) به‌دست آمده است؛ هرچند اولویت و ترتیب دلایل اظهارشده توسط زنان ممکن است از پژوهشی به پژوهش دیگر متفاوت باشد. برای مثال، عرفانی و شجاعی (۱۳۹۸) نشان دادند که در شهر تهران مشکلات اقتصادی، نگرانی از آینده فرزندان و تداخل فرزندآوری با علایق، تفریحات و برنامه‌های کاری و تحصیلی فرد به ترتیب سه دلیل مهم عنوان‌شده از سوی زنان برای نخواستن فرزند است. آنها بر این اساس، نتیجه گرفتند که حتی برخورداری اقتصادی خانواده نمی‌تواند به‌تنهایی مشوقی برای داشتن فرزند باشد. تعارض زناشویی دلیل مهم دیگری برای قصد بی‌فرزندگی است که بگی و همکارانش (۱۴۰۰) و مدیری و قاضی طباطبایی (۱۳۹۷) نیز در پژوهش‌های خود به آن دست یافتند. در مورد اخیر، کیفیت زندگی زناشویی عامل مهمی در خروج از وضعیت بی‌فرزندگی عنوان شده است. این یافته می‌تواند در راستای

یافته‌های پیشین مبنی بر گسترش فردگرایی باشد؛ پدیده‌ای که نمودی از تجربه گذار جمعیت‌شناختی دوم در جامعه ایران است. عدم تمایل مردان به فرزندآوری، به‌عنوان یکی دیگر از دلایل زنان در قصد بی‌فرزندگی، یافته جدیدی است که در پژوهش‌های پیشین به آن اشاره نشده است. بگی و همکارانش (۱۴۰۰) و طاووسی و همکارانش (۱۳۹۶) قصد فرزندآوری مردان را بیشتر از زنان گزارش کرده‌اند. اطلاع از قصد فرزندآوری مردان و نقش آنها در تصمیم‌گیری‌های باروری در همدان بیشتر از پیش بایستی مورد توجه قرار بگیرد. در این راستا، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی با روش‌های کیفی یا ترکیبی (کمی - کیفی) با هدف آگاهی و استخراج معانی نهفته در پس قصد فرزندآوری و کنش باروری مردان در همدان انجام بگیرد.

یکی از محدودیت‌های این بررسی عدم امکان کنترل همه ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی، فرهنگی و جمعیت‌شناختی زنان و شوهران آنها در بررسی همبسته‌های مرتبط با قصد بی‌فرزندگی در جمعیت مورد بررسی است. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی ویژگی‌های یادشده در ارتباط با قصد بی‌فرزندگی مورد بررسی قرار بگیرند. همچنین، پیشنهاد می‌شود گستره پژوهش سایر مناطق استان همدان و نیز جمعیت مردان را دربر بگیرد. در این صورت، با قطعیت بیشتری می‌توان به بحث در مورد قصد بی‌فرزندگی، نقش آن در تغییر رفتار باروری، کاهش آن به زیر سطح جایگزینی و تداوم آن در این سطح پرداخت. با در نظر گرفتن تنوع قومی و ترکیب زبانی (فارس، تُرک، کورد، لر، و لک) جمعیت استان همدان، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی با هدف آگاهی از تفاوت‌های قومی در قصد فرزندآوری در پهنه جغرافیایی استان و با در نظر گرفتن محدودیت‌های پژوهش حاضر صورت بگیرد. نتایج این پژوهش‌ها می‌تواند کمک مؤثری در شناسایی جمعیت‌های هدف سیاست‌های جمعیتی جدید دولت در راستای افزایش مولید باشد. باتوجه به رابطه تحصیلات و اشتغال زنان با قصد بی‌فرزندگی و نقش تداخل فرزندآوری با برنامه‌های تحصیلی و شغلی زنان بی‌فرزندگی که قصد ندارند بچه‌ای داشته باشند، پیشنهاد می‌شود عوامل زمینه‌ساز این پدیده در فهرست اولویت‌های پژوهشی استان همدان قرار گرفته و به کنکاش گذاشته شود.

تشکر و قدردانی

پیمایش ۱۳۹۷ ازدواج و بارداری همدان در چارچوب یک طرح مشترک بین‌المللی بین دانشگاه بوعلی سینا و دانشگاه نیپسینگ کانادا و با حمایت مالی هر دو دانشگاه در شهر همدان انجام شد. بدینوسیله از این دو دانشگاه برای حمایت‌های شان تشکر و قدردانی می‌شود. در زمان انجام این پژوهش، نویسنده دوم و مسئول از حمایت شورای تحقیقات علوم اجتماعی و علوم انسانی کانادا (SSHRC) نویسنده دوم و مسئول از حمایت شورای تحقیقات علوم اجتماعی و علوم انسانی کانادا (SSHRC) برخوردار بود. (Insight Grant, File Number: 435-2019-1265)

منابع

- بگی، میلاد (۱۴۰۰). تمایل به بی‌فرزندگی و تک‌فرزندگی در میان زوجین تازه ازدواج کرده در ایران. *پایش* ۲۱(۱)، ۷۹-۶۹. <http://dx.doi.org/10.52547/payesh.21.1.69>
- بگی، میلاد، صادقی، رسول، و حاتمی، علی (۱۴۰۰). تمایل به فرزندآوری در ایران: تعیین‌کننده‌ها و محدودیت‌ها. *فصلنامه مطالعات راهبردی فرهنگ*، ۱(۴)، ۵۹-۷۹. <https://doi.org/10.22083/scsj.2022.149113>
- پیلتن، فخرالسادات، و رحمانیان، محمد (۱۳۹۴). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر تمایل به فرزندآوری زنان و مردان متأهل (مورد مطالعه: زنان و مردان ۲۵ تا ۴۵ ساله شهر جهرم). *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۷(۲)، ۱۲۱-۱۳۴. https://journals.srbiau.ac.ir/article_8173.html?lang=en
- چابکی، ام‌البنین، سیدان، فریبا، و ساعتی معصومی، طاهره (۱۳۹۷). ارزش‌های فرهنگی و گرایش به فرزندآوری در زنان ۱۵-۴۹ ساله شهر همدان. *مطالعات جنسیت و خانواده*، ۶(۱)، ۱۰۵-۱۲۶. https://www.jgfs.ir/article_85250.html?lang=en
- حسینی، سیدحسن، و احمدی، سینا (۱۳۹۲). بررسی میزان سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی، و اقتصادی خانواده و رابطه آنها با گرایش والدین به تبعیض جنسیتی میان فرزندان‌شان: مطالعه موردی والدین شهرستان جوانرود. *جامعه‌پژوهشی فرهنگی*، ۴(۳)، ۲۵-۵۴. https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_1117.html?lang=en
- حسینی، حاتم (۱۳۹۲). *جمعیت‌شناسی اقتصادی و اجتماعی و تنظیم خانواده*، چاپ پنجم، همدان: مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا.
- حسینی، حاتم، و بگی، بلال (۱۳۹۱). فرهنگ و فرزندآوری: بررسی تمایلات باروری زنان کُرد شهر مهاباد. *مطالعات راهبردی زنان*، ۱۵(۵۸)، ۱۶۱-۱۲۱. https://www.jwss.ir/article_12219.html?lang=en

- حسینی، حاتم، عسکری ندوشن، عباس، و مرادی، ناهید (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی تمایلات فرزندآوری زنان گُرد شیعه و سنی در مناطق روستایی شهرستان کامیاران. *فصلنامه مطالعات زن و خانواده*، ۴(۱)، ۶۳-۸۴.
<https://doi.org/10.22051/jwfs.2016.2340>
- حسینی، حاتم، پاک‌سرشت، سلیمان، رضائی، مهدی، و مهرگانفر، مریم (۱۳۹۵). تحلیل کیفی کنش فرزندآوری زوج‌های عرب شهر اهواز. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۹(۱۷)، ۱۳۹-۱۶۶.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.1735000.1393.9.17.5.1>
- حمیدی‌فر، مهدی، کنعانی، محمدامین، و عبدالهی چندانق، حمید (۱۳۹۶). نگاه بی‌فرزندان ارادی به فرزندآوری: مطالعه‌ای در شهر رشت. *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۸(۳)، ۵۴-۲۷.
https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_2896.html
- دراهمکی، احمد، و نوبخت، رضا (۱۳۹۹). تأثیر برابری جنسیتی درون خانواده بر قصد فرزندآوری زنان نقاط شهری استان بوشهر. *زن در توسعه و سیاست*، ۱۸(۱)، ۱۵۱-۱۷۲.
<https://doi.org/10.22059/jwdp.2020.294291.1007761>
- طاووسی، محمود، حائری مهریزی، علی‌اصغر، صدیقی، ژیلا، مطلق، محمداسماعیل، اسلامی، محمد، نقی‌زاده، فاطمه، عنبری، مهدی، هاشمی، اکرم، و منتظری، علی (۱۳۹۶). تمایل به فرزندآوری و عوامل مرتبط با آن در ایران: یک مطالعه ملی. *تابش*، ۱۶(۴)، ۴۰۱-۴۱۰.
<http://payeshjournal.ir/article-1-89-fa.html>
- عباسی، محمدباقر، توده‌فلاح، معصومه، خطیبی، آمنه، و صفاکیش، محدثه (۱۳۹۷). نگاهی به ساخت سنی و وضع مشارکت در بازار کار مردان و زنان در معرض ازدواج و طلاق. *فصلنامه جمعیت*، ۲۵(۱۰۵ و ۱۰۶)، ۷۶-۵۷.
<https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/number/128756>
- عرفانی، امیر (۱۳۹۲). باروری در ایران و شهر تهران: میزانها، روندها و تفاوت‌ها. *فصلنامه مطالعات جمعیتی*، ۱(۱)، ۸۷-۱۰۷.
https://jips.nipr.ac.ir/article_89150.html?lang=en
- عرفانی، امیر و حسینی، حاتم (۱۳۹۸). گزارش تفصیلی پیمایش ازدواج و باروری همدان ۱۳۹۷. دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
- عرفانی، امیر، و شجاعی، جواد (۱۳۹۸). دلایل عدم تمایل به فرزندآوری در شهر تهران. *سلامت اجتماعی*، ۶(۲)، ۱۲۹-۱۱۶.
<http://doi.org/10.22037/ch.v6i2.22583>
- عرفانی، امیر؛ شجاعی، جواد (۱۳۹۴). تعیین‌کننده‌های بلافصل‌نیات باروری در شهر تهران. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۰(۲۰)، ۱۶۳-۱۸۵.
https://www.jpaiassoc.ir/article_28036_en.html
- عرفانی، امیر، جهانبخش، رؤیا، و کلانتری، عبدالحسین (۱۳۹۹). فردگرایی و نیات باروری. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۵(۲۹)، ۲۳۹-۲۶۴.
<https://doi.org/10.22034/jpai.2020.243925>
- عنبری، موسی، و فکری، مریم (۱۴۰۰). بررسی تأثیرات نوسازی بر الگوی تقسیم نقش‌های جنسیتی در مناطق روستایی (مطالعه مناطق روستایی شهرستان املش). *پژوهش‌نامه زنان*، ۱۲(۴)، ۱۶۳-۱۹۳.
<https://doi.org/10.30465/ws.2021.23637.2586>
- فتحی، الهام (۱۴۰۰). باروری در ایران از سال ۱۳۹۶ تا سال ۱۳۹۹، تهران: مرکز آمار ایران.

فتحی، الهام (۱۳۹۹). نگاهی به گذشته، حال و آینده جمعیت ایران. تهران: پژوهشکده آمار، مرکز آمار ایران.
قدرتی، حسین، بوستانی، داریوش، قدرتی، اکرم، و کلالی، سیداحمد (۱۳۹۲). بررسی رابطه برابری جنسیتی در خانواده
و باروری زنان: مطالعه موردی زنان متأهل ۲۰ تا ۴۰ ساله شهر سبزوار. *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۳(۱۱)،
۹۱-۷۵. https://jargs.hsu.ac.ir/article_161326.html?lang=en

قویدل، صالح (۱۳۹۸). مشارکت اقتصادی زنان و شاخص‌های کلان اقتصادی. تهران: معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال
(دفتر سیاست‌گذاری و توسعه اشتغال) وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
https://iran.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/women_participation-v.06-final.pdf
کاوه‌فیروز، زینب، عباسی شوازی، محمدجلال، سراج‌زاده، سیدحسین، و رمضی، نگار (۱۴۰۰). رابطه دینداری و
ارزش‌های خانواده با تمایلات و قصد فرزندآوری در میان زنان متأهل شهر تهران. *فصلنامه مطالعات و تحقیقات
اجتماعی در ایران*، ۱۰(۲)، ۵۷۸-۶۲۳. <https://doi.org/10.22059/jisr.2020.302336.1064>

محمودی، محمدجواد، و صادقی، حنانه سادات (۱۳۹۳). تأثیر ارزش فرزندان بر گرایش به داشتن فرزند دیگر در شهر
تهران. *مجله جمعیت*، ۸۷ و ۸۸، ۲۰-۱. <https://www.magiran.com/volume/108502>

محمودیان، حسین، و رضائی، مهدی (۱۳۹۱). زنان و کنش کم‌فرزندآوری: مطالعه موردی زنان کُرد. *مطالعات راهبردی
زنان*، ۱۴(۵۵)، ۱۷۳-۲۲۵. https://www.jwss.ir/article_12310.html

مدیری، فاطمه، و قاضی طباطبایی، محمود (۱۳۹۷). بررسی تأثیر کیفیت زندگی زناشویی بر قصد فرزندآوری.
جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۵(۱۲)، ۷۳-۹۴. <https://doi.org/10.22080/ssi.1970.2.133>

ویکس، جان (۱۳۹). جمعیت: مقدمه‌ای بر مفاهیم و موضوعات. ترجمه الهه میرزایی، تهران: مؤسسه مطالعات و مدیریت
جامع و تخصصی جمعیت کشور.

Ajzen, I. (1991). The Theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0749-5978(91)90020-T).

Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(4), 665-83. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2002.tb00236.x>.

Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality, and Behavior*, (2nd eds), Open University Press, Maidenhead, UK.

Albertini, M., & Brini, E. (2021). I've changed my mind. The intentions to be childless, their stability and realization. *European Societies*, 23(1), 119-160. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1764997>.

Anderson, T; and Hans-Peter, K. (2015). Low fertility, socioeconomic development, and gender equity. *Population and Development Review*, 41(3), 381-407. <https://www.jstor.org/stable/24638655>.

Araban, M., Karimy, M., Armoon, B., & Zamani-Alavijeh, F. (2020). Factors related to childbearing intentions among women: a cross-sectional study in health centers, Saveh, Iran. *Journal of the Egyptian Public Health Association*, 95, 6. <https://doi.org/10.1186/s42506-020-0035-4>.

- Biryukova, S. S., & Alla, O. (2015). Prevalence and determinants of childlessness in Russia and Moscow. *Genus*, 71(1), 1-22. <https://www.jstor.org/stable/genus.71.1.1>.
- Brini, E. (2020). Childlessness and low fertility in context: evidence from a multilevel analysis on 20 European countries. *Genus*, 76(6), 1-38. <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00074-7>.
- Bueno, X., & Brinton, M. C. (2019). Gender egalitarianism, perceived economic insecurity, and fertility intentions in Spain: A qualitative analysis. *Population Studies*, 73(2), 247-260. <https://doi.org/10.1080/00324728.2019.1604979>.
- Caplescu, R. (2014). Using the theory of planned behaviour to study fertility intentions in Romania. *Procedia Economics and Finance*, 10, 125-133. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00285-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00285-8).
- Chudnovskaya, M., & Peter, U. (2021). Understanding the sex inequality in childlessness: an approach using Swedish register data. *Journal of Biosocial Science*, 1-17. <https://doi.org/10.1017/S0021932021000638>.
- Erfani, A. (2017). Low fertility intention in Tehran, Iran: The role of attitudes, norms and perceived behavioural control. *Journal of Biosocial Science*, 49 (3), 292-308. <https://doi.org/10.1017/S0021932016000109>.
- Erfani, A. (2019). Iran's second demographic transition and below-replacement fertility: implications for population policies. *Istanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 475-478. <https://doi.org/10.26650/SJ.2019.39.2.0102>.
- Erfani, A., & Jahanbakhsh, R. (2022). Do spousal intimate relationships affect fertility intentions and preferences? *Journal of Family Issues*, 43(4), 1117-1135. <https://doi.org/10.1177/0192513X211016041>.
- Erfani, A., & McQuillan, K. (2008). Rapid fertility decline in Iran: analysis of intermediate variable. *Journal of Biosocial Science*, 40, 459-478. <https://doi.org/10.1017/S002193200700243X>.
- Erfani, A., & Roderic, B. (2006). Familial orientations and the rationales for childbearing behaviour. *Canadian Studies in Population*, 33.1, 49-67. <https://doi.org/10.25336/P63K8T>.
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegård, T. (2015). The gender revolution: A framework for understanding changing family and demographic behavior. *Population and Development Review*, 41(2), 207-239. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x>.
- Hochschild, A., & Machung, A. (2012). *The second shift: working families and the revolution at home*. Penguin Books.
- Kavas, S. (2019). The gendered division of housework and fertility intention in Turkey. *Genus*, 75, 21, 1-25. <https://doi.org/10.1186/s41118-019-0068-8>.
- Leocádio, V.A., Verona, A.P., & De Miranda-Ribeiro, A. (2022). Contributions of sociodemographic changes to the increase in permanent childlessness in Brazil: a cohort decomposition analysis. *Population Research and Policy Review*, 41, 1951-1973. <https://doi.org/10.1007/s11113-022-09725-3>.
- Mageswari, S., Rajan, H. M., Balusamy, M., Elavarasu, G., Vijayaprabha, R., Ramachandran, V., John Britto, J., & Yuvaraj, J. (2021). Childlessness among Muthuvan Tribes of Tamil Nadu, India: an exploratory study. *Indian J Community Med*, 46(1), 141-144. <https://doi.org/10.4103/ijcm.ijcm.437.20>.
- McDonald, P. (2000). Gender equity, social institutions and the future of fertility. *Journal of Population Research*, 17(1), 1-15. <https://www.jstor.org/stable/41110686>.
- Miettinen, A., Basten, S., & Rotkirch, A. (2011). Gender equality and fertility intentions revisited: Evidence from Finland. *Demographic Research*, 24, 469-496. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2011.24.20>.

- Neyer, G., Lappegard, T., & Vignoli, D. (2013). Gender equality and fertility: Which equality matters? *European Journal of Population*, 29(3), 245–272. <https://doi.org/10.1007/s10680-013-9292-7>.
- Rybińska, A. (2021). Trends in intentions to remain childless in the United States. *Population Research and Policy Review*, 40, 661–672. <https://doi.org/10.1007/s11113-020-09604-9>.
- Uecker, J.E., Rebecca, B., Burt, J.J., Hannah, R.E., & Amanda D.H. (2022). Religion and attitudes toward childlessness in the United States. *Journal of Family Issues*, 43(1), 186-214. <https://doi.org/10.1177/0192513X21994148>.
- United Nations (2020). World Fertility and Family Planning 2020 Highlights, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York.
- Van de Kaa, D.J. (2001). Postmodern fertility preference: from changing value orientation to new behavior. *Population and Development Review*, 27, 290-331. <https://www.jstor.org/stable/3115262>.
- Williamson, Linzi E.A., and Karen L, L. (2015). Young women's intentions to delay childbearing: a test of the theory of planned behaviour. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 33(2), 205-213. <https://doi.org/10.1080/02646838.2015.1008439>.